

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Monika Jukić

**MOGUĆNOSTI BIBLIOTERAPIJE U RADU S DJECOM MLAĐE
ŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

**MOGUĆNOSTI BIBLIOTERAPIJE U RADU S DJECOM MLAĐE
ŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Metodika hrvatskoga jezika

Mentorica: doc. dr. sc. Valentina Majdenić

Studentica: Monika Jukić

Matični broj: 2472

Modul: A

Osijek
lipanj, 2017.

Zahvala

Hvala mentorici doc. dr. sc. Valentini Majdenić i veliko hvala sumentorici doc. dr. sc. Lidiji Bakoti koje su mi pomogle tijekom pisanja diplomskoga rada. Hvala na podršci, trudu i strpljivosti.

Hvala mojim roditeljima koji su mi omogućili školovanje i koji su mi bili podrška tijekom studiranja.

SAŽETAK

Diplomski rad govori o mogućnostima biblioterapije u radu s djecom mlađe školske dobi. Podijeljen je na dva dijela. U prvome dijelu prikazan je teorijski dio o biblioterapiji. Drugi je dio praktični dio u kojemu je prikazano istraživanje koje je provedeno anketiranjem učitelja razredne nastave u 58 osnovnih škola u Osječko-baranjskoj županiji. Cilj je istraživanja saznati jesu li učitelji čuli za pojam biblioterapije, koriste li biblioterapiju i u koje svrhe, smatraju li da biblioterapija potiče učenike na čitanje knjige, na sposobnost rješavanja problema, prihvaćanje različitosti, na usvajanje novih vrijednosti i stavova, poboljšava li emocionalni, kognitivni i društveni razvoj učenika te pokazuju li tako učenici društveno prihvatljivo ponašanje te smatraju li da trebaju provoditi biblioterapiju u svome radu. Rezultati istraživanja pokazali su da većina učitelja ne koriste biblioterapiju, no učitelji koji koriste, smatraju da biblioterapija potiče čitanje knjiga te utječe na učeničku sposobnost rješavanja problema, identificiranje društveno prihvatljivog ponašanja, prihvaćanje različitosti, prihvaćanje novih vrijednosti i stavova te poboljšanje emocionalnog, društvenog i kognitivnog razvoja. Analizom je zaključeno kako biblioterapiju treba više koristiti, pružati učenicima informacije, uvid u posebno iskustvo, poticati nove vrijednosti i stavove, pomoći učenicima da nisu jedini koji imaju problem te im pružiti alternativna rješenja problema.

Ključne riječi: biblioterapija, učenici, učitelji

SUMMARY

This thesis explores the possibilities of bibliotherapy in working with the younger school-age children. It is divided into two parts. The theoretical part of the bibliotherapy is shown in the first part. The second part is a practical part in which the research is shown that was conducted by surveying class teachers in 58 elementary schools in Osijek-Baranja County. The aim of the research is to find out whether the teachers are familiar with the term of bibliotherapy, whether they use bibliotherapy and for what purposes, whether they consider that bibliotherapy encourages students to read books, solve problems, accept diversities, adopt new values and attitudes, whether it improves the emotional, cognitive and social development of students and

whether in such way, the students would show socially acceptable behaviour and whether they should implement bibliotherapy in their work. The research results have shown that the majority of teachers do not use bibliotherapy, but those that do, they consider that bibliotherapy encourages book reading and influences the students' capability of problem-solving, identifying socially acceptable behaviour, acceptance of diversities, acceptance of new values and attitudes and improvement of the emotional, social and cognitive development. The analysis brings to the conclusion that bibliotherapy should be used more, provide information to the students and insight into a special experience, encourage new values and attitudes, help students not to feel they are the only ones with problems and provide them with alternative solutions of the problem.

Keywords: bibliotherapy, students, teachers

SADRŽAJ

UVOD	1
TEORIJSKI DIO	2
1. Što je biblioterapija?.....	2
2. Povijest biblioterapije.....	5
3. Biblioterapija u Hrvatskoj i danas	7
4. Svrha i cilj biblioterapije	9
5. Kategorije biblioterapije.....	12
6. Proces biblioterapije.....	16
7. Faze biblioterapijskog procesa	18
8. Primjeri primjene biblioterapije	21
9. Biblioterapija u školi	23
10. Poetska terapija.....	27
11. Savjeti u procesu biblioterapije	30
12. Odabir literature u svrhu provedbe biblioterapije.....	32
12.1. Književni naslovi koji se koriste u provedbi biblioterapije	36
PRAKTIČNI DIO.....	38
1. Metodologija istraživačkog rada	38
2. Rezultati istraživanja i intepretacija	40
2.1. Cilj i metoda istraživanja.....	40
2.2. Rezultati istraživanja	40
3. Rasprava	56
ZAKLJUČAK	59
LITERATURA.....	61
PRILOZI.....	63
Anketa	63

UVOD

Budući da je biblioterapija suvremena metoda shvaćanja i rješavanja mnogobrojnih problema u svakodnevnim situacijama, važno je ukazati na njene mogućnosti i pozitivne strane. Tema *Mogućnosti biblioterapije u radu s djecom mlađe školske dobi* odabrana je iz razloga što je dokazan napredak djece u mnogobrojnim situacijama prilikom uporabe ove metode, a i dalje postoji vrlo mali broj učitelja koji se služe biblioterapijom.

U diplomskome radu *Mogućnosti biblioterapije u radu s djecom mlađe školske dobi* govori se o biblioterapiji te o korištenju i utjecaju biblioterapije u radu sa školskom populacijom. Biblioterapija, kao metoda koja omogućava čitatelju da upozna sebe, druge i da se prilagodi životu, koristi se i u osnovnim školama gdje je vidljiv pozitivan utjecaj na učenike uporabom navedene metode. Vidljiv je utjecaj na učeničko samopouzdanje, rješavanje sramežljivosti te u pomaganju da se učenik nosi s emocionalnim i tjelesnim problemima. Također, biblioterapija provodi se u različitim stresnim situacijama. Važno je uočiti problem te odabrati literarno djelo koja ima određenu problematiku. Učenici se mogu uključivati tijekom čitanja, a nakon pročitano djela dolazi do rasprave između biblioterapeuta (učitelja) te učenika te se raspravlja o problemu u djelu. Postoji mogućnost da će se uočavati i povezivati sličnosti događaja u djelu sa situacijom učenika te će na taj način učenik uvidjeti vlastiti problem te pronaći rješenje za njega.

Biblioterapija se provodi individualno ili grupno. U radu sa školskom populacijom najprimjerenija je grupna primjena, ukoliko je moguće svakodnevna. Rad osim teorijskog dijela, koji se odnosi na biblioterapiju, govori i o načinima ostvarivanja biblioterapije u radu sa školskom populacijom.

Osim teorijske strukture rad ima i svoju empirijsku strukturu koja se sastoji od aktivnosti koja je provedena u osnovnim školama u Osječko-baranjskoj županiji (N=58).

TEORIJSKI DIO

1. Što je biblioterapija?

Pojam biblioterapije¹ često se koristi u medicinskom rječniku, ali i u razgovornom jeziku. Doslovan prijevod pojma biblioterapije bio bi liječenje knjigom. Biblioterapija želi utjecati na čovjeka, ozdraviti ga, usmjeriti, obogatiti ili ohrabriti posredstvom pisane riječi (Škrbina, 2013). Također, pod pojmom biblioterapija podrazumijevamo planiranu i unaprijed pripremljenu upotrebu književnog djela koja je namijenjena određenoj grupi i tretmanu (Barath, Matul, Sabljak, 1996). Biblioterapija omogućava čitatelju ili slušatelju da upozna sebe, druge te da se prilagodi životnim situacijama.

U literaturi postoje različite definicije. Postoje definicije koje biblioterapiju povezuju s knjigom do onih koji biblioterapiju povezuju s pomoći i samopomoći.

Prvoj skupini definicija biblioterapije pripadaju definicije koje definiraju biblioterapiju u širem smislu. One povezuju biblioterapiju kao pomoć knjigom. U drugoj skupini definicija pripadaju one koje definiraju biblioterapiju u užem smislu. One opisuju korist biblioterapije u različitim situacijama s različitim grupama ljudi.

Biblioterapija se shvaća kao institucionalna i društvena aktivnost gdje se pomoću jednog ili više profesionalaca (liječnika, terapeuta, učitelja, knjižničara, roditelja...) koristi didaktička literatura (Bašić, 2011).

Biblioterapija se u širem smislu definira kao „... korištenje knjige kako bi se ljudima pomoglo riješiti probleme“ (Lundsteen, 1996, Prater i sur, 2006, prema Škrbina, 2013: 220) te da ona „...dotiče potrebe i želje slušatelja da bude obavijen pričom, ponesen njezinim sadržajem, da se poistovjeti s junacima i posredno doživi širok raspon emocija“ (Ayalon, 1995: 49).

Biblioterapija se odnosi na plansku uporabu nekog književnog teksta kao što je proza, poezija, mitovi, legende, dječja književnost te različitih književnih sredstava kao što su metafora, usporedba, alegorija, rima i ritam kako bi se omogućilo olakšavanje i poticanje različitih načina

---

¹ Biblioterapija, grč. biblion-knjiga, knjižnica, grč. therapeia-služenje, liječenje.

nošenja s različitim emocijama te povezao odnos između književnosti i čitatelja ili slušatelja emocija (Ayalon, 1995).

Biblioterapija se u užem smislu definira kao „...upotreba biranih materijala za čitanje u terapijske svrhe, u medicini i psihijatriji također. To je vođenje do rješavanja osobnih problema kroz direktno čitanje“ (Bašić, 2011, Crothers, 1916, Garlock, 1962, Jack, Ronan, 2008, Riordan, Wilson, 1989, Shrodes, 1950, Škrbina, 2013, *Dorland's Illustrated Medical Dictionary*, 2000).

Mnogo je vrsta i pristupa biblioterapiji te se ona primjenjuje u različitim situacijama. Primjerice, biblioterapija se može primjenjivati kao dio tretmana psihičkih bolesnika, kao pomoć u svakodnevnim problemima te kao pomoć u razvoju samopouzdanja, mašte i kreativnosti. Različite su grupe ljudi s kojima se može provoditi biblioterapija. Primjerice, alkoholičari, umirovljenici, imigranti, osobe u staračkim domovima, djeca i mladi itd. Ideja biblioterapije jest da učinkovitost knjige može promijeniti čovjeka.

Biblioterapijom se želi razumjeti i riješiti problemi koje utječu na terapijske potrebe pojedinaca, odabrati aktivnosti koji će uključivati čitanje, planiranje, provođenje i kontrolu tretmana, a sve to kako bi se riješio emocionalni ili psihološki problem.

Biblioterapija nije psihoterapija. Psihoterapija je susret između pacijenta i terapeuta, a biblioterapija je susret slušatelja ili čitatelja s tekstom koji ima ulogu terapeuta. Osim čitanja, slušanja, komentiranja, pomažu i liječe susreti sudionika grupnog čitanja koji ukazuju na to da osobe nisu sami te dokazuje da tekst ujedinjuje skupinu (Rudež, 2004). Glavni je cilj psihoterapije da se podsvjesni sadržaj prenese u svjesno, a da se to postigne, nekim pacijentima pomogne i biblioterapija (Lecher Švarc, Radovančević, 2011). U psihoterapiji, psihoterapeut dolazi do pacijentovog nesvjesnog tako da mu predlaže da razmišlja naglas i kaže sve što želi. U čitanju se događa sličan proces samo što čitatelj ne mora govoriti naglas, nego se te asocijacije zadržavaju u čitateljevom umu. Ličnosti koje pacijent opisuje, pripadaju njemu, a slično se događa i u čitanju kada čitatelj likovima pripisuje određena svojstva i osjećaje koje čitatelj sam proživljava. Prikaz emocija u psihoterapiji ključno je za liječenje pacijenta jer takav prikaz pomaže terapeutu da sagleda što je ključno za rješavanje problema. U čitanju se događa slična situacija kada se čitatelj identificira s likovima ili sa situacijom. Prikazivanje emocija (intenzivni osjećaji, intenzivna emotivna reakcija i sl.) često se događa u psihoterapiji i to je ključno za liječenje pacijenta. Takav prikaz pomaže terapeutu da sagleda što je važno te da pomogne pacijentu riješiti problem. U čitanju različitih tekstova događa se slična situacija u

onim trenutcima kada se čitatelj identificira s likovima ili sa situacijom (Žurić Jakovina, 2015). Pripovijedanje ili čitanje najjednostavniji je i najučinkovitiji način kako naš svjesni, kritični i logični um može pristupiti izvorima nesvjesnih dijelova emocije. Tekstovi koji omogućavaju identifikaciju daju pozitivne ishode smanjenja osjećaja beznađa, a kod djece mogu razviti maštu i pozitivno mišljenje o budućnosti (Koić, 2008).

Biblioterapija je korisno sredstvo u radu s djecom jer „Biblioterapija uključuje čitanje knjiga koje pomažu djeci da se nose s problemima i shvate da nisu sama te da je njihova emocionalna reakcija normalna“ (Russel, 2009, prema Škrbina, 2013: 220).

Proces biblioterapije podrazumijeva aktivne načine čitanja koji se provode u grupi te obuhvaća prepričavanje događaja iz teksta, uočavanje tema u vlastitom životu, ispitivanje osjećaja likova, istraživanje ponašanja i osjećaja, stvaranje osnovnih zaključaka o posljedicama određenih ponašanja, osjećaja ili akcija (Ayalon, 1995).

Danas podrazumijevamo pod pojmom biblioterapije samo promišljenu intervenciju s konačnim ciljevima koji su na početku definirani. To podrazumijeva identifikaciju potreba korisnika, odabir materijala za rad koji je utemeljen na individualiziranom odabiru za određenu osobu ili grupu. Također uključuje metodičku pripremu za vođenje razgovora o tekstu i plan rada za aktivnosti (Cornet&Cornet, 1980, prema Bašić, 2012).

Biblioterapija se može promatrati kroz tri komponente o kojim će biti govora u diplomskom radu. To su: svrha i cilj biblioterapije, kategorije biblioterapije te vrste medija (Cronje, 1993, prema Škrbina, 2013).

2. Povijest biblioterapije

Biblioterapija se koristila u antičkoj Grčkoj kao jedan od načina liječenja izgovorenim ili napisanom riječi. Čitaonica u Thebesu nosila je naziv *Mjesto zacjeljivanja duše* (Škrbina, 2013). Grčka riječ *therapia* značila je liječenje glazbom, pjesmom i dramom, tj. liječenje umjetnošću (Bašić, 2012). Također, u Tebi, Aleksandriji, srednjovjekovnim samostanskim knjižnicama te u vrijeme vladavine Ramzesa II u Egiptu, na ulazu u knjižnice stajao je natpis *lijek za dušu*. U starom Egiptu riječi su se propisivale pacijentima kao lijek, a o tome svjedoče papirusi na kojima su bili propisani riječi-lijekovi s kojima se čovjek koji ima psihičkih problema mogao lako vratiti u dobro duševno stanje (Bašić, 2011). Još iz 1272. datiraju najraniji zapisi propisivanja čitanja kao lijeka. Platon i Aristotel raspravljali su o važnosti čitanja knjiga. Za njih je književnost način spoznavanja, sredstvo odgoja i predmet estetskog uživanja (Škrbina, 2013). Katarza povezuje grčku tragediju i biblioterapiju o čemu govori činjenica da je Aristotel u tragediji uveo pojam katarze jer je ona budila osjećaje u čovjeku i dovodila ga do duševnog pročišćenja. Tako je tragedija imala terapijski učinak. Hipokrat katarzu povezuje s medicinom jer ona znači pročišćenje tijela od tvari koje uzrokuju bolest. Također, postoji duga povijest liječenja tekstem koja je vidljiva u brojnim istraživanjima starih civilizacija i šamanističkih kultura (Claude Levvi Strauss, 1989, Leedy, 1969, Astrov, 1962, prema Bašić, 2012). Prvi poetski terapeut bio je Soranus, rimski fizičar, koji je prepisivao tragediju za manične pacijente, a komediju za depresivne pacijente (Bašić, 2011). Stari Rimljani smatrali su kako je čitanje sredstvo uspostave mira i ravnoteže te su smatrali da čitanje pomaže psihičkim bolesnicima. Snaga riječi može se uočiti i kod starih američkih Indijancima o čemu govori citati: „Nije toliko važna biljka koja je namijenjena bolesniku, koliko riječ koja se nad njom izgovaraju prije njezinog korištenja“ (Astrov, 1962:2017, prema Bašić, 2011). U srednjem vijeku, vjerski tekstovi čitali su se u zatvorima i mentalnim institucijama jer biblijske priče otkrivaju smisao života te nude rješenja problema u životu (Afolayan, 1992).

U prvoj bolnici u SAD-u, u Pensilvaniji, koju je osnovao Benjamin Franklin 1751. godine, razvijaju se različite sporedne djelatnosti u kojima su se pacijenti s mentalnim oboljenjima mogli uključiti. Takve djelatnosti uključivale su čitanje, pisanje te izdvajanje njihovih radova. Tako su se radovi pacijenata objavljivale u njihovim novinama koje se zovu *Illuminator* (Bašić, 2011).

Vjerski pokret *Drugo veliko buđenje* u SAD-u početkom 19. stoljeća dovodi do promjena u odnosu prema bolesniku. Smatralo se da čitanje zaokuplja um pacijenta, da ga drži podalje od

misli koje bi otežavale njegovo mentalno stanje te da bi se trebalo pažljivo preporučiti određena literatura koja bi bila pravi lijek (Levin, Gildea, 2013).

Biblioterapija doživljava procvat u Prvom svjetskom ratu kada su mnoge vojne bolnice počele otvarati knjižnice. Tada je 1916. godine nastao pojam *biblioterapija* koji je upotrijebio Samuel Crothes. On je pojedincima, koji su imali određene probleme, predlagao knjigu kako bi bolje razumjeli problem te je tu tehniku nazvao biblioterapijom (Škrbina, 2013). Crothers definira biblioterapiju kao program aktivnosti utemeljen na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji ga doživljavaju (Bašić, 2012). Mnogo godina kasnije uslijedile su filozofska i psihološka istraživanja biblioterapije, a neki značajniji teoretičari koji su postavili teorijske modele su: Menninger, Rosenblatt, Bryan i Shrodes (Škrbina, 2013).

Knjižničari su prihvatili termin biblioterapije u svojoj praksi, ali takva usluga nije uključivala planiranu diskusiju, nego su likovi iz knjiga mogli poslužiti samo kao primjer čitatelju. Forma interaktivnog procesa ili interaktivnog dijaloga pojavljuje se u 60-ima. Na popularnosti počinje dobivati grupna terapija (Bašić, 2011).

Kada je u povijesti Benjamin Rush uveo čitanje i pisanje u bolnicu u Pensilvaniji, takva praksa razvijala se i razlikuje se od današnje. Nekada se čitanje i pisanje doživljavao kao nekakav rekreacijski zadatak, a danas postoji National Association for Poetry Therapy (NAPT) u kojem postoje strogi standardi za profesionalno obučavanje za terapeuta. Ta svjetski poznata američka organizacija djeluje kao zajednica pjesnika, pisaca, odgajatelja, zdravstvenih djelatnika te drugih osoba koji jednostavno vole, prepoznaju i cijene snagu pisane riječi u procesu liječenja, rasta i razvoja osobe. Terapija poezijom, kao vrsta biblioterapije, objedinjuje uporabu riječi u raznim oblicima u provođenju određene terapije u procesu liječenja ili ozdravljenja osobe. Različitim projektima terapije poezije, u koji se uključuju sve osobe bez obzira na spol, dob, status, životne teškoće, na različitim mjestima (hostelima, školama, knjižnicama, zatvorima, domovima, centrima...) potiče se razvoj čitateljskih navika, porast samopouzdanja, upoznavanja novih ljudi, razmjenjivanje iskustava te prevladavanja životnih i stresnih situacija s kojima se osobe suočavaju u svakodnevnom životu (Jurišić Bačić, 2012). NAPT jedina je organizacija koja nudi certifikat za terapiju poezijom te je službena organizacija koja predstavlja poetsku terapiju. NAPT se smatra poetskom terapijom, u smislu da je poetska terapija ciljana upotreba pisane ili govorene riječi da se izazove liječenje, osobni razvoj ili transformacija (Bašić, 2011).

3. Biblioterapija u Hrvatskoj i danas

Biblioterapija se koristi u različitim životnim situacijama, stanjima i problemima. Moguće ju je koristiti u radu sa svim dobnim skupinama. Različiti psiholozi i stručnjaci, koji su tijekom rata u Hrvatskoj pomagali ljudima stradalima u ratu, morali su se informirati još više o stresu, traumi i žalovanju, a posebno o ratnom stresu. Izraelski psiholozi napravili su novi teorijski nacrt suočavanja sa stresom koji se zove BASIC Ph koji omogućava brzu dijagnozu suočavanja sa stresom i stvaranje programa rada za pojedinca kojemu je potrebna pomoć. BASIC Ph sadržava različite tehnike koje se odnose na prevenciju i ublažavanje posljedica stresa kod djece, a biblioterapija je jedna od njih. Godine 1994. Ayalon, Lahand i drugi izraelski stručnjaci održali su i Hrvatskoj program psihosocijalne zaštite, a provedbu je podržao UNICEF. U Hrvatskoj je tijekom rata osnovan projekt *Korak po korak do oporavka* u kojemu se poticalo čitanje. Tako je u ratnom stanju u Hrvatskoj zamijećen porast broja korisnika gradskih knjižnica. Osim književnih radionica za djecu kojima se usmjeravalo na pozitivno razmišljanje i oporavak od ratnih trauma, radilo se s osobama svih dobnih skupina. Ljiljana Sabljak, ravnateljica Gradskih knjižnica Zagreb, potvrdila je da je porast korisnika bio stopostotan. Knjiga je, kako kaže, bila duševni lijek. Tako je u Dublinu 2001. godine na 12. Europskoj konferenciji o čitanju, Hrvatsko čitateljsku društvo, dobilo nagradu Međunarodne čitateljske udruge za projekt: *Biblioterapija u liječenju trauma djece i mladih: iskustvo iz Hrvatske, 1991.-1999.* (Rudež, 2005).

Kao pomoćnom metodom u psihoterapiji, biblioterapijom se bavi Darko Breitenfeld, psihijatar i alkoholog iz Klinike za psihijatriju Kliničke bolnice sestara milosrdnica. Također je stručnjak za terapiju glazbom i druge kreativne pristupe u liječenju. Napominje kako u radu s alkoholičarima najviše primjenjuje biblioterapiju i kako na pacijente pozitivno djeluje kada pročitaju dobro odabranu knjigu o pogubnosti alkoholizma, a smatra da je najvrjednije kada pacijenti sami napišu priču ili pjesmu o svome alkoholizmu. Ljubomir Radovančević, neuropsihijatar i psihoterapeut na Psihijatriji KBC-a Rebro, smatra, kao i Breitenfeld, da je biblioterapija u Hrvatskoj zapostavljena (Rudež, 2005).

Danas je biblioterapija poznata u Hrvatskoj te je dio akademskog obrazovanja knjižničara. Postoje različiti projekti koji potiču čitanje kao što je projekt *Čitajmo im od najranije dobi* koji je nastao 2004. i obuhvaća niz predavanja i radionica s ciljem informiranja i educiranja roditelja i odgajatelja u području ranog čitanja djeci i izbora literature.² Pokrenuta je kampanja 2013.

---

² http://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi. Pristupljeno 19.1.2017

Čitaj mi!- *čitajte naglas djeci od rođenja* koja promiče čitanje djeci od rođenja³ Navedenim se projektom, kao i mnogima, naglašava važnost čitanja djeci te se naglašava činjenica da je već i 15 minuta glasnog čitanja dnevno dovoljno da se poboljša cjelokupni razvoj djeteta. Projekt *CAP program prevencije zlostavljanja djece* projekt je udruge *Korak po korak* koji uključuje popis preporučenih slikovnica koje mogu poslužiti kao potpora djetetovom osnaživanju u zauzimanju za sebe i svoja prava.⁴ Biblioterapija se i danas razvija i prilagođava kako bi bila što učinkovitija (Škribna, 2013).

---

³ http://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi. Pristupljeno 19.1.2017.

⁴ <http://www.udrugaroditeljapkg.hr/cap-program-prevencije-zlostavljanja-djece-sp-907134761/opcenito-o-cap-programu>. Pristupljeno 19.1.2017.

4. Svrha i cilj biblioterapije

Cilj biblioterapije jest prepoznati problem, pronaći rješenje te izazvati promjene u životu pojedinaca na bolje. Izazivanje promjena jest glavni cilj. Slušanjem i čitanjem knjiženog djela pojedinac prepoznaje svoje probleme, poistovjećuje se, doživljava pročitano, prihvaća situacije te pokušava razumno naći rješenje (Bašić, 2011). Važno je dobiti uvid i mogućnosti razlučivanja problema kako bi se doprinijelo promjeni stava i ponašanja. Tri su dugoročna cilja biblioterapije, a to su: terapijski, obrazovni i relaksacijski (Cilliers, 1980, prema Škrbina, 2013).

Nije cilj samo prilagodba pojedinca društvu, nego i vođenje njegovom sazrijevanju prema sretnije životu i zdravijem rastu i razvoju (Lecher Švarc, Radovančević, 2011).

Glavni ciljevi jesu: objašnjavanje složenosti ljudskog ponašanja i motiviranje, pružanje informacija o problemu i uvid u problem, poticanje rasprave o problemu, predviđanje rješenja za problem, komuniciranje o novim vrijednostima i stavovima, stvaranje svijesti da i drugi ljudi imaju slične probleme te ublažavanje emocionalnog i mentalnog pritiska (Pardeck, 1995, prema Škrbina, 2013).

Specifični ciljevi jesu: povećanje samorazumijevanja i ispravnog samoopažanja te povećanje osjetljivosti na interpersonalne odnose. Važno je osvijestiti životnu orijentaciju i razvijati kreativnost i samoizražavanje. Potrebno je ohrabrivanje pozitivnog mišljenja i kreativnog rješavanja problema. Cilj jest ojačati komunikacijske vještine, a naročito vještine slušanja i govorenja. Važno je ujediniti različite aspekte osobnosti zbog psihičke cjelovitosti, osloboditi presnažne emocije i osloboditi od napetosti. Također, potrebno je pronaći novo mišljenje kroz nove ideje, uvide i informacije te pomoći sudionicima da osjete oslobađajuće i izlječujuće kvalitete ljepote (Bašić, 2011).

Na emocionalnoj razini biblioterapija pomaže pojedincu razumjeti psihološke i fizičke reakcije na konflikte i frustracije te pomaže u razumijevanju svojih osobnih motiva i potreba. Korištenjem različitih izvora kao što su knjige, tekstovi ili poezije, pojedinac shvaća da takve probleme imaju i drugi ljudi, da on nije sam u svojoj situaciji te na takav način može dobiti uvid u rješavanje svoga problema. Tako se pojedinac oslobađa jer shvaća da se ne mora osobno izlagati, nego razgovara o svome problemu potpuno otvoreno (Cilliers, 1980, prema Cronje, 1993, prema Škrbina, 2013).

Na socijalnoj razini, biblioterapija podrazumijeva procjenu vrijednosti različitim medijima. U kontaktu s likovima iz priče, pojedinac razvija socijalnu osjetljivost te promatrajući potrebe, težnje i život lika iz priče, koristi iste metode u svome životu (Cilliers, 1980, prema Cronje, 1993, prema Škrbina, 2013).

Biblioterapija na intelektualnoj razini potiče stvaranje novih kreativnih interesa, razvoj novih ideja, spoznaju za mogućnosti više rješenja za jedan problem te poticanje pozitivnog i stvaralačkog mišljenja. Kroz literaturu pojedinac se suočava s problemom te tako razmatra i pronalazi moguća rješenja za svoj problem (Cilliers, 1980, prema Cronje, 1993, prema Škrbina, 2013).

Čitanjem književnih djela čitatelji imaju utjehu, sigurnost, zaštitu, mogućnost rješavanja, problema, nove putove razmišljanja i empatiju. Osviještenja u sebi, iz dubine podsvijesti, moguća su uz pomno odabrana književna djela (Lecher Švarc, Radovančević, 2011).

Jedan od ciljeva uporabe biblioterapije, kao grupne terapije, jest poticanje promjena u ponašanju pojedinca. Takva promjena jest uspješna kod osoba svih dobnih skupina s emocionalnim problemima ili mentalnim bolestima, ali i kod zdravih ljudi koji koriste literaturu kao sredstvo osobnog rasta i razvoja. Čitateljevo samoprepoznavanje u tekstu i verbalizacija emocionalnog doživljaja potiče se čitanjem didaktičnih, edukativnih i tekstova imaginarnih sadržaja. Tekst može biti poticajan za izazivanje emocija, omogućava pojedincu da čuje i iskustva ostalih osoba, doživljaja, interpretaciju istih sadržaja i situacija. Tako se mijenja osobnost pojedinca, a vidljivo je u mijenjanju intelektualnom, psihosocijalnom, interpersonalnom, emocionalnom i bihevioralnom dijelu (Koić, 2008).

Tijekom procesa biblioterapije koriste se različite slobodne asocijacije na pročitani tekst. One prikazuju procese, relacije, komplekse i konflikte kojih čitatelj nije ni svjestan. Cilj biblioterapeuta jest da u tim slobodnim asocijacijama traga za skrivenim značenjem. Ukoliko čitatelj više puta vođeno razmišlja s biblioterapeutom, skrivena značenja postaju sve jasnija. Biblioterapija istražuje pohranjene informacije u nesvjesnom dijelu doživljaja, osjećaja, trauma i sukoba. Kada se pomoću analize takvi sadržaji otkriju, čitatelj postaje svjestan te se njihovo negativno djelovanje smanjuje i uklanja. Analizom pročitanih sadržaja i asocijacija o pročitanoj, biblioterapeut ulazi polako u strukturu i prirodu problema. Biblioterapija nudi terapijski izlaz iz nepodnošljivih stanja i procesa, pritisaka, disproporcija između želja i (ne)mogućnosti. Značajan način jest uporaba korisne literature koja može biti lijek za skrivene

dijelove ljudske psihe. Biblioterapijska je uloga spasiti osobu u onome što nije još izgovorila i od onoga čega još nije svjesna (Lecher Švarc, Radovančević, 2015).

Uloga književnosti u biblioterapiji jest razvijanje optimizma, suzbijanje depresije i pesimizma, održavanje čovjekove budnosti, podsjećanje čovjeka o mogućnosti zaboravljanja, opraštanja te nade o svjetlijoj budućnosti (Lecher Švarc, Radovančević, 2015).

5. Kategorije biblioterapije

Biblioterapija se dijeli na eksplicitnu i na implicitnu biblioterapiju. Eksplicitnu biblioterapiju vodi samo stručno osposobljen terapeut, a implicitnu mogu provoditi učitelji, odgajatelji, edukatori i roditelji. Biblioterapija se provodi u medicinskim, odgojnim, obrazovnim i rehabilitacijskim ustanovama (Škrbina, 2013). Postoje tri tipa biblioterapije s obzirom na sudionike, ciljeve, programe i voditelje. Najčešća podjela biblioterapije jest na institucionalnu, kliničku i razvojnu biblioterapiju (Bašić, 2011).

Institucionalna biblioterapija izvodi se u institucijama (bolnicama) ili privatno u obliku grupe ili pojedinca koji su obično pasivni. Ova vrsta biblioterapije odvija se na medicinskim ili psihičkim pacijentima ili zatvoreniciima. Vodi ju tim psihijatar ili knjižničara. Koriste se tehnike diskusije o materijalima. Cilj institucionalne biblioterapije jest informativan, s uvidom u stanje pojedinca (Bašić, 2011).

Klinička biblioterapija namijenjena je osobama koje imaju poremećaj u ponašanju te emocionalne probleme. Provodi se u grupama (voljne ili nevoljne), tj. s osobama s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju. Grupnu vodi psihijatar, terapeut mentalnog zdravlja, a ponekad i knjižničar. Koriste se tehnike diskusije o materijalu, a naglasak je na reakciji osoba i pogledu u sebe. Najčešće se odvija u institucijama ili privatno. Cilj ove vrste biblioterapije jest uvid u stanje osoba i promjena njihovog ponašanja (Bašić, 2011).

Razvojna biblioterapija namijenjena je zdravim osobama tijekom tjelesnog i duševnog razvoja ili u kriznim situacijama. Pomaže u kriznim situacijama, svladavanju osobnih problema, prilagođavanju itd. Provodi ju učitelj, knjižničar, pedagog, profesor ili socijalni radnik. Koriste se tehnike poput diskusije o materijalu, s naglaskom na reakcije osoba. Razvojna biblioterapija odvija se u društvenim prostorima. Cilj razvojne biblioterapije jest normalni razvoj i samoaktualizacija (Bašić, 2011).

Razvojna biblioterapija pomaže pojedincima različitih dobnih skupina u svladavanju osobnih problema u odgojno-obrazovnim ustanovama korištenjem različitih didaktičkih- informacijskih medijima, a sve u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima (Havighurst, 1972, prema Škrbina, 2013). Ona se koristi za poboljšanje razumijevanja, razvoj samopoštovanja i samopouzdanja te kao prilagodba za razvojne krize (Morris-Vann, 1983, prema Škrbina, 2013). Razvojnou biblioterapijom želi se postići intelektualna stimulacija, spoznaja da više ljudi ima sličan

problem, osoban uvid, rast samopoštovanja, opći razvoj, uočavanje vrijednosti, realno sagledavanje situacija te rješavanje problema (Lack, 1985, prema Škrbina 2013).

Postoje i drugi oblici biblioterapije. Razvojna interaktivna biblioterapija koja se odnosi na uporabu literature i kreativnog pisanja za osobe svih dobnih skupina, za razvoj i osobni rast sa zdravom populacijom u različitim okruženjima (škole, centri, knjižnice...). Kliničkom interaktivnom biblioterapijom smatra se uporaba literature i kreativnog pisanja u svrhu razvijanja zdravlja i osobnog razvoja u psihijatrijskim ustanovama, zajednicama i centrima za mentalno zdravlje. Kreativno je pisanje specifična aktivnost koja se odnosi na vlastiti kreativni rad. Takav oblik biblioterapije usmjeren je na samospoznaju gdje se u susretu s različitim žanrovima omogućava sudionicima otkrivanju različitih potreba (Bašić, 2011). Kada pacijent pročita knjigu, može izložiti pisani pregled pročitane knjige s točke gledišta nekog sporednog lika izraditi raspore ili plan za identificirani lik te ga usporediti s vlastitim planom, napraviti dnevnik za lik iz knjige, napisati pismo lika iz knjige drugom liku, smisliti drugačiji završetak ili se tijekom čitanja zaustaviti i reći kako bi završio priču, sastaviti pismo što bi lik mogao napisati tražeći odgovor za svoj problem ili napisati novinski članak na neki događaj iz priče (Rudež, 2014).

Dječja biblioterapija također se dijeli na institucionalnu, kliničku i razvojnu. Dobrom odabranom dječjom literaturom može se riješiti mnogobrojni problemi, primjerice liječenje, operacijski zahvati, psihičke teškoće, poremećaji, problemi, stresne situacije - razvod roditelja, vršnjačko nasilje, smrt itd. Na taj način možemo omogućiti djetetu i naučiti ga da se suoči s problemom (Regan i Page, 2008; Cook i sur., 2006, prema Škrbina, 2013).

Djeca se kroz biblioterapijski proces osnažuju i shvaćaju da su u mogućnosti pronalaženje rješenja za svoj problem te da je moguće pronaći više rješenja. Također, djeca mogu naučiti različite oblike pozitivnog ponašanja te usvojiti mnoge vrijednosti upoznavajući likove u knjigama koje čitaju (Regan i Page, 2008; Cook i sur., 2006, prema Škrbina, 2013).

Čitanje je djeci vrlo važno jer ono potiče intelektualni, socijalni, moralni i estetski razvoj. Dječja biblioterapija može se definirati kao „čitanje knjiga koje pomažu djeci da se nose s problemima i shvate da nisu sama te da je njihova emocionalna reakcija normalna“ (Russel, 2009, prema Škrbina, 2013, str. 220).

Dokazana je učinkovitost biblioterapije u odgojno-obrazovnom programu. Biblioterapiju nalazimo u školi kada se želi upotrijebiti književni tekstovi kao preventivna sredstva, tj. jedan

oblik sredstva kojim će se poticati emocionalna izražavanja, smanjenje emocionalne napetosti i razvijanje mehanizama suočavanja sa stresom u izvankliničkim uvjetima (Keresterš, 1992, prema Bašić, 2012). Čitanjem didaktičkih, edukativnih tekstova i tekstova izmišljenog sadržaja, učenici se suočavaju s izazovima s kojima se susreću tijekom odrastanja. Takvi tekstovi izazivaju emocije učenika te omogućavaju da svi čuju iskustva ostalih učenika iz grupe, njihovih doživljaja te razumijevanje istog sadržaja i situacije. Tako biblioterapije dovodi do intelektualne, psihosocijalne, interpersonalne, emocionalne i bihevioralne promjene dijela osobnosti (Borovečki i sur., 2005, prema Škrbina, 2013). Razvojna biblioterapija stavlja naglasak na razvoj ličnosti i upravo je taj oblik biblioterapije koji se koristi u školi s učenicima. Rad se organizira u skupinama koje čine učenici. Učitelj je u ulozi biblioterapeuta i on vodi i usmjerava čitanje. Ponekad se u udžbenicima nalaze pitanja za čitanje. Nekada su je to vrlo koristan način za pomoć pri vođenju razgovora, a ponekad su knjige opterećene dodacima koja udaljavaju čitatelja od svojih doživljaja. Najbolji voditelji biblioterapijskog procesa bili bi profesori materinskoga jezika i književnosti jer upravo će oni najbolje znati proces vođenja razgovora i različitih jezičnih aktivnosti s učenicima, a prednost im je ako se dodatno obrazuju za biblioterapeuta. Školsku se biblioterapiju treba planirati kao i nastavnu jedinicu. Učitelj je voditelj biblioterapije, poput terapeuta, ali je preciznije reći da je učitelj onaj koji potiče i razvija čitateljsku kompetenciju učenika (Jerkin, 2012).

Materijali trebaju biti dobro odabrani i analizirani prije primjene. Nastavnici i odgojitelji trebaju stalno tražiti različite načine pristupa pojedinom djetetu jer je proces biblioterapije usmjeren na izgradnju zdrave, samouvjerene, sposobne, samopouz dane, sretne osobe (Cronje, 1993, prema Škrbina 2013). Učitelj razredne nastave pomaže učenicima u različitim problemima jer poneki učenici provode više vremena s učiteljem nego s roditeljima. Upravo je ovdje važnost svakog učitelja u životu svojih učenika. Njegovo ponašanje prema učenicima, razgovor, otvorenost i stvaranje povjerenja, pomoći će učenicima u njihovim životima. Ukoliko postoje učenici u razredu koji se teško povjeravaju, biblioterapijski proces najbolje je rješenje za otkrivanje problema i razloga za teško povjeravanje. Ukoliko učitelj uspije doprijeti do učenika i razviti im čitateljsku sposobnost, vjerojatno tom učeniku jednoga dana neće trebati terapeut koji će mu pomoći u razumijevanju i intepretiranju činjenica u književnome djelu te mu otkrivati vlastite duboke emocije i doživljaje (Jerkin, 2012).

Razvojna terapija provodi se u radu s djecom i učenicima kada je važno razviti vlastiti identitete, samopouzdanje, suočavanje s novim teškoćama u odrastanju te riješiti određene probleme. Djeci i učenicima možemo čitati djela, a možemo i razgovarati o pročitanoj unutar grupe te

izražavati emocije i dojmove o pročitanoj. Važna je uloga voditelja, tj. učitelja koji će odabrati primjereno djelo te koji će voditi diskusiju pripremljenim smjernicama kako bi se svaki pojedinac mogao uključiti. Knjižničar je taj koji može pomoći u odabiru pravog djela s obzirom na dob, potrebe i probleme grupe. Mogu biti korišteni različiti tekstovi, ali je važno voditi računa o krajnjem učinku djela na grupu i pojedinca. Ukoliko se učenici ne zainteresiraju za priču, ne prepoznaju sebe i interese, biblioterapija neće biti uspješna. Najvažnije je da glavni lik bude netko tko je učeniku psihološki blizak i na koga će biti spremno reagirati i lako se s njime identificirati (Škrbina, 2013).

Važno je pripaziti da se učenik ne osjeća prozvanim, tj. omogućiti mu sigurnu udaljenost od sebe kako bi mislilo da se govori o izmišljenom liku.

Tijekom razvojne biblioterapije korisno je pisati osobni dnevnik čitanja čime se bilježi najvažniji elementi o pročitanoj tekstu. Takvo pisanje dnevnika potrebno je za produblјivanje uvida te za intelektualni i duhovni razvoj pojedinca. Tako će pojedinac slobodnije izražavati mišljenja i doživljaje bez straha jer može bilježiti i ona razmišljanja koja ne želi podijeliti s drugima u grupi (Škrbina, 2013).

6. Proces biblioterapije

„Proces biblioterapije započinje kada se procijeni da bi za pojedinca s određenim problemom takav način intervencije bio prigodan i učinkovit“ (Škrbina, 2013: 229). Terapeut koji definira proces treba imati razvijene verbalne i neverbalne komunikacijske vještine, treba biti empatičan, pravedan, humorističan, emocionalno sposoban te treba imati visoko samopouzdanje, treba razumjeti pojedinca te treba biti osjetljiv na ljudske potrebe. Treba imati određena znanja o knjigama. Važno je stvoriti osjećaj povjerenja između pojedinca i terapeuta (Škrbina, 2013).

Biblioterapija se provodi na sljedeći način. Terapeut i grupa (ili pojedinac) sastaju se kako bi definirali problem koji se želi riješiti te razmotriti medije koji se planiraju koristiti. Odabrana literatura čita se naglas, a zatim se o njoj raspravlja. Pojedinac čita odabrane tekstove u slobodno vrijeme te se tako priprema za idući susret. Moguća je kombinacija čitanja i pisanja. Moguće je koristiti glazbu u pozadini za vrijeme čitanja te gledati i slušati audiovizualne medije te raspravljati o njima (Cronje, 1993, prema Škrbina, 2013).

U području obrazovanja biblioterapija uključuje četiri elementa, a to su predčitanje, vođeno čitanje, diskusija te rješavanje problema ili pojedinačne aktivnosti.

Čitanje može biti individualno ili grupno. Dakle, prvo učitelj može prepoznati određeni problem te odabire literarno djelo s istom problematikom ovisno o kronološkoj dobi, razini čitanja, spola i interesa te okolnosti. Vođeno čitanje uključuje da se odabrana priča čita glasno i razgovijetno. Nakon čitanja slijedi vođena diskusija u grupi koja uključuje ponovno pripovijedanje priče, refleksija na priču koja se temelji na onome što su saznali te na njihovim osobnim iskustvima, prepričavanju događaja, pronalaženju probleme u djelu, razgovaranju o likovima, izražavanju dojmova, uočavanju sličnost sa svojim problemom, raspravljanju o pitanjima za razumijevanje, donošenje zaključaka te dolaženje do uvida. Terapeut treba poučiti grupu, tj. pojedince da je uredu iznijeti svoj problem ukoliko pojedinac ne može pronaći rješenje te da su to prirodne ljudske emocije. Također je važno obratiti pozornost na ugođaj u grupi koji treba biti opušten i prijateljski (Forgan, 2002, prema Škrbina, 2013).

Svaki tekst zahtijeva poseban pristup. Nakon prvog čitanja, biblioterapija podrazumijeva različite načine čitanja koji se provode u grupi:

1. prepričavanje događa iz teksta

2. ispitivanje osjećaja likova iz teksta, njihove emocionalne reakcije
3. prepoznavanje važnih, relevantnih tema iz vlastitog života, navođenje vlastitih primjera
4. istraživanje ponašanja i osjećaji
5. stvaranje osobnih zaključaka, pravila ili pouke o posljedicama nekog ponašanja, osjećaja ili akcija (Ayalon, 1995).

Također se, osim razgovora, djeci može predložiti pisanje sastavaka, crtanje ili igranje uloga (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

Tehnike su biblioterapije samo čitanje (u sebi, naglas, grupno, individualno), učenje određenih ulomaka napamet, recitiranje, glumačko izvođenje, komentiranje pročitanoa s biblioterapijskom grupom, raspravljanje, sukobljavanje gledišta, tumačenje, kritiziranje, branjenje tuđih i svojih stavova, osjećaja i gledišta (Rudež, 2004).

7. Faze biblioterapijskog procesa

Pod pojmom biblioterapije podrazumijevamo planiranu i ranije pripremljenu uporabu književnog djela, namijenjenu određenoj grupi. Svaki biblioterapijski proces trebao bi u pojedincu izazvati reakcije kojima se dolazi do pozitivnog učinka na pojedinca (Škrbina, 2013).

Takve procese dijelimo na četiri faze.

Prva faza jest identifikacija u kojoj se čitatelj poistovjećuje sa sadržajem, likom ili situacijom koja je prikazana u literaturi. Identifikacija izaziva emocionalne reakcije te, ukoliko izostane ova faza, biblioterapija neće biti uspješna. Djeca se lako identificiraju s likovima, brzo se uživljavaju u priču, doživljavaju ju različitim emocijama te shvaćaju način suočavaju sa stresom i opasnošću (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

Upravo na način da čitatelj prepozna sebe, svoje iskustvo ili njemu važne osobe, pobudi maštu i emocije, priča ili pjesma postaju dio čitateljevog svijeta. Poistovjećivanje omogućava čitatelju da prepozna ponašanja koja će nadalje biti korisna za suočavanje sa situacijama u kojoj se on nalazi (Ayalon, 1995).

Druga faza projekcija odnosi se na projiciranje sebe i osjećaja u lik s kojim se identificirao te na taj način čitatelj ispituje vlastite stavove, a isto tako isprobava i razne načine rješavanja problema. Siguran je način ispitivanja vlastitog i tuđeg ponašanja te mogućnost čitateljevog pronalaska alternativnih načina rješavanja nekog problema. U fazi projekcije nema opasnosti od vlastitog prezentiranja te izvrgavanja kritici drugih ljudi (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

Osim što nema opasnosti izlaganja drugima, siguran je način za propitivanje stavova i reakcija drugih ljudi te iskušavanje različitih rješenja određenog problema (Ayalon, 1995).

U trećoj se fazi, katarzi, čitatelj može u okolini opustiti te iskazati svoje doživljaje. Takvo emocionalno uzbuđenje koje je izazvan pjesmom ili pričom omogućava da se nakupljena napetost kod čitatelja oslobodi. Katarzom se ublažava strest koji je izazvan životnim problemima. Također, čitatelj shvaća da se problemi ili događaji ne događaju samo njemu (Ayalon, 1995).

Kada čitatelj dijeli emocije s identificiranim likom, doživljava emocionalno rasterećenje i olakšavanje. Nakon poistovjećivanja, čitatelj se podsvjesno suosjeća s njima i doživljava emocionalno rasterećenje. Čitajući, čitatelj proživljava sve što i likovi, ali je zaštićen od bola i

patnje te je svjestan da se to ne događa samo njemu. Takvo međudjelovanje koje se razvija između pojedinca i literature pobuđuje poistovjećivanje i emocionalne reakcije koje vode ka katarzičnom iskustvu (Škrbina, 2013).

Četvrta faza, uvid, posljednja je faza u kojoj čitatelj može sagledati svoju situaciju i probleme i tragati za mogućim rješenjem. Čitatelj postiže stanje svjesnosti promatrajući situacije i konflikte koji proizlaze iz priče. Također, pronalazi rješenje njegovih problema. U fazi uvida čitatelj može osjetiti učinke biblioterapije te doživjeti promjenu u svojoj osobnosti, ponašanju i stavovima (Ayalon, 1995).

Sam proces započinje terapeutovim (voditeljevim) odabirom literature, tj. dobro odabranog materijala koji će potaknuti identifikaciju kod čitatelja te će se na taj način čitatelj poistovjetiti sa sadržajem, likom ili situacijom. Tako će čitatelj svjesno ili nesvjesno projicirati u priču svoja osobna iskustva. Postavljanjem pitanja i povezivanjem pojačavat će se doživljaji čitatelja i emocije te je u tom trenutku čitatelj na vrhuncu emotivne poistovjećenosti i tako se u sigurnoj okolini može opustiti i otpustiti svoje osjećaje i iskazati doživljaj. Čitatelj je slobodan iskazati emocije koje su povezane s tekстом jer mu upravo takve prikazane situacije omogućavaju da iskusi misli i osjećaje s kojima se ne bi suočio na takav način u stvarnom životu. U tim trenucima voditelj raspravlja s čitateljem o situacijama, rješenjima i promjenama određenog problema (Bašić, 2012).

Kada čitatelj prođe kroz katarzično iskustvo, u stanju je uvidjeti situaciju i promijeniti ponašanje, mišljenje i osjećaje. Naime, za uspješan proces potrebna je dobra priprema. No, ukoliko čitatelj nije spreman za identifikaciju, ukoliko se voditelj nije pripremio ili nema vještine u vođenju procesa, ukoliko je slaba literatura, loš odnos voditelja i čitatelja tada postoji ograničeni uspjeh (Bašić, 2012).

Čitajući umjetnička djela, čitatelji prepoznaju izrečene dvojbe, sumnje, komplekse, sukobe, probleme i mišljenja te ih lakše prihvaćaju na takav način, prikazane kod drugih, a prepoznate kod samih sebe. Pisci svijeta od početka pisane književnosti govore o općim i pojedinačnim problemima kod ljudi, svakodnevnici, ali i psihološkim, medicinskim, psihijatrijskim, egzistencijalnim, etičkim, etničkim i ostalim pitanjima koje muče čovjeka od samih početaka.

Čitatelj se tako uživljava u tuđe patnje, boli, osjećaje, poraze i pobjede, uspjehe, sreće, tuge i ostale osjećaje te uspijeva pronaći izlaze, prepoznati svoje otpore, prepreke i zablude te tako pronaći rješenje iz naizgled bezizlaznih situacija. Tuđa iskustva moguće je sagledati u svome

životu kako bi bio koristan savjet za buduće prepreke. Tome pridonosi čitanje opisa tuđih iskustava. Treba pripaziti što se čita jer se može dogoditi da čitatelj odbaci knjigu koja nije primjerena njegovom stanju. Utjecaj literarnih djela poznato je još od antike, a biblioterapija ga upotrebljava u terapijske svrhe (Rudež, 2004).

8. Primjeri primjene biblioterapije

Biblioterapija se primjenjuje u neinstitucionalnim oblicima kod zdravih osoba i tada je takav proces preventivan ili jedan od načina za poboljšanje kvalitete svakodnevnog života. Primjena biblioterapije raširena je u bolnicama, zatvorima, u liječenju psiholoških problema ljudi svih dobnih skupina, kod tjelesnih poremećaja, kroničnih i ovisničkih bolesti (Rudež, 2005).

U Izraelu je biblioterapija važan dio psihoterapije, a uključena je i u obrazovni sustav. Knjiga kao sredstvo samopomoći promiče se od vrtića. U Hrvatskoj je biblioterapija zapostavljena, prema mišljenima psihijatra i alkohologa Darka Breitenfelda te neuropsihijatra i psihoterapeuta Ljubomira Radovančevića, koji aktivno koriste biblioterapiju u svome radu (Rudež, 2005).

Za razliku od Republike Hrvatske u Velikoj Britaniji biblioterapiju smatraju toliko korisnom da su liječnici i knjižničari dobili vladinu financijsku potporu za pokretanje projekta terapijskog čitanja protiv potištenosti, stresa i depresije (Rudež, 2005).

Mnogi stručnjaci primjenjuju biblioterapiju, poput Moore, Menninger, Shenek, Quint, Auerbach, a koriste ju u liječenju mladih delikvenata, u duševnoj rekreaciji i interakciji, u liječenju hipoglikemije, shizofrenije i depresije, kod osoba koje imaju psihološke probleme (Rudež, 2005).

Također, Hess Alves smatra kako je nužno obrazovanje zatvorenika pa tako radu i slobodnom vremenu pridružuje biblioterapiju koja se ostvaruje sa knjižničarom, psihologom i socijalnim radnikom u zatvoru (Rudež, 2005).

Vasqueza je provodio biblioterapiju u domu za starije i nemoćne i tako naglašava važnost biblioterapije i za tu dobnu skupinu te naglašava smanjenje tjeskobe i depresije kod istražene populacije (Rudež, 2005).

U Velikoj Britaniji 1990. godine istraživalo se o liječenju čitanjem za djecu u bolnicama gdje je potvrđen veliki broj bolnica koje koristi knjige, stripove, video-materijale i slike za liječenje djece kao načina za uspostavljanjem komunikacije i pripreme za ličenje te svladavanje osjećaja bijesa i frustracije (Rudež, 2005).

Neka istraživanja u SAD-u, Velikoj Britaniji i Njemačkoj dokazuju da postoji značajna literatura o liječenju čitanjem autistične djece s temama kao što je strah od mraka, smrt ili

žalovanje, djece rastavljenih roditelja ili roditelja alkoholičara te priče s temom duševnih bolesti (Rudež, 2005).

Guedes Pereire istraživala je u Brazilu o biblioterapiji za ljude s poteškoćama s vidom te je tako predložen program biblioterapije za osobe s poteškoćama s vidom u javnim knjižnicama (Rudež, 2005).

Biblioterapija je korisno sredstvo u radu sa školskom populacijom. Mnogi nastavnici koriste biblioterapiju kao sredstvo rješavanja problema kod učenika (Škrbina, 2013). Primjerice, ukoliko u razredu postoji agresivno dijete, čitanjem prigodnih djela te uključivanjem u diskusiju svih učenika pa i agresivnog djeteta može se zajedno riješiti problem.

Biblioterapija omogućava, planiranom i pripremljenom razrednom raspravom o odabranom tekstu, pomoć učenicima u razumijevanju vlastitih i tuđih osjećaja i ponašanja te jačanju mehanizma sučeljavanja sa stresom. Razlika između biblioterapije i analizi tekstova na materinskom jeziku jest stavljanje naglaska na emocionalnim doživljajima likova i učenika dok su druge analize sporne (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

Kod biblioterapije literarni tekst samo je podloga za razgovor o osjećajima i doživljajima. Takva će rasprava učenicima povećati osjetljivost za tuđe emocionalne doživljaje i dovest će do boljeg razumijevanja vlastitih i tuđih reakcija i osjećaja koji se nalaze iza tih reakcija. Biblioterapijski razgovori dovest će do emocionalnog rasterećenja te je to siguran način da se neće razviti ozbiljni poremećaji kod učenika. Analiza likova i njihovih postupaka te načine na koji likovi rješavaju probleme, razvijat će kod učenika način suočavanja sa stresom i načine rješavanja problema. Upravo je zato potreban odgovarajući književni tekst, namijenjen odabranoj grupi (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

Bez obzira na literarni oblik, važno je da tekst sadrži opise emocionalnih reakcija o kojima se želi razgovarati. Cilj je da glavni lik bude netko tko je učenicima psihološki blizak. Lik mora biti netko s kime će se učenici lako poistovjetiti. Ukoliko je tekst prilagođenim učenikovo dobi, interesima, problemima, djeca će moći razgovarati o doživljajima i osjećajima likova te o svojim osobnim doživljajima i osjećajima (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

To je izvrstan način da oni učenici koji su suzdržani, zatvoreni ili pokazuju otpor budu uključeni u razgovor u koje će izraziti svoja mišljenja. Na taj će se način osloboditi emocionalne napetosti (Barath, Matul, Sabljak, 1996).

9. Biblioterapija u školi

Kao kategorija biblioterapije, razvojna biblioterapija, najprimjerenija jest za korištenje u školi. Tijekom tjelesnog i duševnog razvoja te u kriznim situacijama primjenjujemo ovu vrstu biblioterapije. Razvojna biblioterapija stavlja naglasak na razvoj ličnosti i zato je taj oblik najprimjereniji za uporabu u školama. Ona se provodi u radu s djecom i učenicima kada je važno razviti vlastiti identitete, samopouzdanje, suočavanje s novim teškoćama u odrastanju te riješiti određene probleme. Kao što je ranije navedeno, takva biblioterapija pomaže u kriznim situacijama, prilagođavanju, a mogu je provoditi učitelji, knjižničari, pedagozi, profesori ili socijalni radnici. Naglasak je uvijek na reakciji učenika. U skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima, razvojna biblioterapija pomaže u svladavanju problema u odgojno-obrazovnim ustanovama. Tako u radu sa školskom populacijom primjenom biblioterapije potičemo bolje razumijevanje, razvoj samopoštovanja i samopouzdanja te svladavanju kriza koje nose određeno razdoblje. Razvojnou biblioterapijom učenici će shvatiti da nisu sami u problemu, da svaki čovjek ima svoj problem, doživjet će osoban uvid, opći razvoj, uočavat će svoje vrijednosti, realno će sagledati problem i riješiti ga.

Školsku se biblioterapiju treba planirati kao i nastavnu jedinicu. Učitelj je voditelj biblioterapije, poput terapeuta, ali je preciznije reći da je učitelj onaj koji potiče i razvija čitateljsku kompetenciju učenika. Drugim oblikom biblioterapije, razvojnom interaktivnom biblioterapijom, može se uporabom literature i kreativnog pisanja poticati razvoj i osobni rast. Kreativnim pisanjem biblioterapija je usmjerena na otkrivanje različitih potreba. Temelji se na izlaganje pisanog pregleda pročitane knjige s različitih stajališta (s točke gledišta sporednog lika, usporedba likova, dnevnik za likove, pismo, drugačiji završetak, novinski članak...) (Bašić, 2011; Jerkin, 2012; Rudež, 2014; Škrbina, 2013).

Proces biblioterapije odvija se u grupama koje čine učenici. Učitelj je biblioterapeut koji vodi i usmjerava čitanje. Ponekad se u udžbenicima nalaze pitanja za vođenje razgovora, ali se ne treba oslanjati samo na predloženim pitanjima jer ponekad takva pitanja udaljavaju učenike od svojih doživljaja. U grupi mora biti stvorena ugodna atmosfera, a sami pristup treba biti vedar jer je cilj aktivnosti popuštanje napetosti i uznemirenosti. Ugođaj treba biti prijateljski, opušten i prirodan. Učitelj je taj koji prati neverbalne poruke učenika te se učenicima obraća dodirom i pogledom. Mlađim učenicima treba dopustiti slobodno kretanje, ali treba održati sklad. Glasom ili udarcem, učitelj može prekinuti aktivnost, smiriti učenike te nastaviti s pričom. Tijekom okupljanja grupe, dobro bi bilo osmisliti nekakav ritual kojim će se najavljuvati čitanje teksta

ili nekakav drugi događaj. Takvi ritualni pridonose osjećaju sigurnosti i obogaćuju okruženje. Čitanje može biti individualno ili grupno. Dakle, prvo učitelj može prepoznati određeni problem te odabire literarno djelo s istom problematikom ovisno o kronološkoj dobi, razini čitanja, spola i interesa te okolnosti. Vođeno čitanje podrazumijeva da se odabrana priča čita glasno i razgovijetno (Ayalon, 1995; Barath, Matul, Sabljak, 1996; Rudež, 2004; Škrbina, 2013).

Kada se započinje čitanje teksta, važnu ulogu ima učitelj. Svaki učitelj treba imati vještinu improvizacije kako bi čitanje bilo živo i dramatično. Čitanje započinje samopouzdanjem, a to se ostvaruje ukoliko se zapamti prva i posljednja rečenica. Vrlo je važan govor tijela učitelja kojima će ukazivati na pojedine dijelove i napete dijelove priče. Dojam na učenike ostavlja govor tijela i jačina glasa učitelja. Geste trebaju naglašavati priču, ali je priču ne treba pričati s naglašenim emocijama jer se tada učenici ne mogu emocionalno uživjeti. Nakon čitanja slijedi vođena diskusija u grupi koja uključuje ponovno pripovijedanje priče, refleksija na priču koja se temelji na onome što su saznali te na njihovim osobnim iskustvima, prepričavanju događaja, pronalaženju problema u djelu, razgovaranju o likovima, izražavanju dojmova, uočavanju sličnost sa svojim problemom, raspravljanju o pitanjima za razumijevanje, donošenje zaključaka te dolaženje do uvida (Ayalon, 1995; Barath, Matul, Sabljak, 1996; Rudež, 2004; Škrbina, 2013).

Učitelj treba poučiti učenike da je u redu iznijeti svoj problem. Tijekom rasprave i obrade teksta cilj je povećanje osjetljivosti za emocionalno doživljavanje, poticanje emocionalnog izražavanja i pružanje potpore i razumijevanja. Također je važno da učitelj učenike pouči da sve ljudske emocije te misli treba shvatiti kao prirodne. Učenicima treba objasniti razliku između unutrašnjeg psihičkog života, naših misli i osjećaja i realizacije u ponašanju. Treba ih ohrabrivati da govore o svojim osjećajima tijekom slušanja i sudjelovanja te je potrebno razgovarati o vrijednostima koje priča sadrži (Ayalon, 1995; Barath, Matul, Sabljak, 1996; Rudež, 2004; Škrbina, 2013).

Biblioterapija se koristi kada se književni tekstovi upotrebljavaju kao sredstvo koje će poticati emocionalna izražavanja, smanjenje emocionalne napetosti te bolje suočavanje sa stresom. Čitanjem odabranih tekstova, učenici se suočavaju sa situacijama i izazovima tijekom odrastanja. Čitanjem i razgovorom učenici izražavaju emocije te im se omogućava da svi čuju iskustva svih učenika. Tako biblioterapije dovodi do intelektualne, psihosocijalne, interpersonalne, emocionalne i bihevioralne promjene dijela osobnosti. Ukoliko u razredu postoje učenici koji se teško povjeravaju, biblioterapijski proces najbolje je rješenje za

otkrivanje problema i razloga za teško povjeravanje. Ukoliko se stvori odnos s takvim učenicima te im se razvije čitateljska sposobnost, vjerojatno tom učeniku jednoga dana neće trebati terapeut koji će mu pomoći u razumijevanju i intepretiranju činjenica u književnome djelu te mu otkrivati vlastite duboke emocije i doživljaje. Učitelj je taj koji će najviše pomoći učenicima u različitim problemima jer je ponekad upravo on koji provodi više vremena s učenikom nego učenik s njegovim roditeljima. Učiteljevo ponašanje, razgovor, otvorenost, stvaranje povjerenja, pomoći će učenicima u njihovim životima. Tu je važnost učitelja u životu učenika (Jerkin, 2012).

Kod biblioterapije literarni je tekst samo podloga za razgovor o osjećajima i doživljajima. Takva će rasprava učenicima povećati osjetljivost za tuđe emocionalne doživljaje i dovest će do boljeg razumijevanja vlastitih i tuđih reakcija i osjećaja koji se nalaze iza tih reakcija. Nakon što učitelj uvidi problem kod učenika, trebat će razmisliti o prikladnoj dječjoj literaturi. Dobro odabranom literaturom, mogu se riješiti različiti problemi (liječenje, operacijski zahvati, psihičke teškoće i poremećaji, stresne situacije, nasilje..). Tako će djeca uvidjeti svoj problem, osnažiti se te će shvatiti da su u mogućnosti za pronalazak rješenja za svoj problem te da postoje različita rješenja. Osim što će djeca pronaći rješenje, ona usvajaju pozitivna ponašanja te druge vrijednosti od likova u knjigama. Zato materijali moraju biti dobro odabrani i analizirani prije same uporabe. Nastavnici i odgojitelji trebaju stalno tražiti različite načine pristupa pojedinom djetetu jer je proces biblioterapije na izgradnju zdrave, samouvjerene, sposobne, samopouzdanе, sretne osobe. Prilikom odabira teksta za provedbu biblioterapije, važno je pripaziti da se učenik ne osjeća prozvanim, nego da je čitanje i razgovor o nepoznatom liku. Važna je uloga učitelja koji će primjereno voditi razgovor s pripremljenim smjernicama kako bi svaki učenik mogao sudjelovati u razgovoru. Pomoć knjižničara neizostavna je jer upravo je on taj koji može pomoći u odabiru pravog i primjerenog djela. Prilikom procesa moguća je primjera različitih tekstova, ali je važno da se učenici zainteresiraju jer, ako se to ne dogodi, neće prepoznati sebe, interese i biblioterapija neće biti uspješna. Važno je da je lik netko tko je učeniku blizak i s kime će se moći lako poistovjetiti. Siguran način da se neće razviti ozbiljni poremećaji kod učenika jesu emocionalna rasterećenja koja se događaju tijekom biblioterapijskih razgovora, a to je moguće samo odabirom prikladnog književnog teksta. Načine suočavanja sa stresom i načine rješavanja problema razvijat će se analizom likova i njihovih postupaka. Tekst treba sadržavati opise emocionalnih reakcija o kojima se želi razgovarati. Ukoliko je tekst prilagođenim učenikovoј dobi, interesima, problemima, djeca će

moći razgovarati o doživljajima i osjećajima likova te o svojim osobnim doživljajima i osjećajima (Barath, Matul, Sabljak, 1996; Škrbina, 2013).

Biblioterapija je izvrstan način da oni učenici koja su suzdržana, zatvorena ili pokazuju otpor budu sudionici razgovora u kojem će izraziti svoja mišljenja. Na taj će se način osloboditi emocionalne napetosti. Također, nije nužno odabir literature prema određenom problemu. Biblioterapija se može održati samo radi druženja i uživanja u čitanju (Barath, Matul, Sabljak, 1996; Škrbina, 2013).

10. Poetska terapija

„Jedna od funkcija poezije jest izražavanje emocija straha, očajja, ljutnje, zbunjenosti, bijesa, a sve su to odrazi i posljedice gubitka važne osobe. S pjesnikom dijelimo njegovu bol i time lakše prihvaćamo vlastitu bol, a ona nam postaje stvarnijom, istinskom i kontroliranijom“ (Parkes, 1985, prema Ayalon, 1995).

Biblioterapija je širi pojam od poetske terapije. Poetska je terapija proces u kojem se koristi poezija kako bi se zadovoljile potrebe pojedinca (Škrbina, 2013). Poezija svojom slikovitošću i značenju omogućava osobama iznošenje svojih osjećaja, misli ili svega onoga što je nemoguće izraziti na drugačiji način. „Poetska terapija može omogućiti prvi korak u govorenju onoga prema čemu osoba osjeća sram ili misli da je to neizgovorljivo“ (Bašić, 2011:27). „Takva poezija otvara osjetila i njihovu asocijativnu moć da se primi čišća, mnogo snažnija impresija ili slika podjednako iz vanjskoga kao i iz unutrašnjeg svijeta“ (Bašić, 2011:28). Terapeut treba poznavati područje literature kako bi mogao pravim odabirom djela pomoći osobi. Može pomoći u egzistencijalnim brigama pojedinca kao što su gubitak, strah, usamljenost, strah od smrti... Vidljivo je da je poezija oruđe samootkrivanja (Bašić, 2011).

Poezija omogućava ljudima izraziti ono što je nemoguće reći na drugi način jer upravo poezija dovodi osobu u susret s nesvjesnim. Poezija ima asocijativnu moć i tu je njena posebna vrijednost. Ne djeluje na kognitivnoj razini, nego približava dublju, egzistencijalnu razinu gdje se razumijevanje postiže na drugačiji način i to stjecanjem uvida koji ne bude uvijek verbaliziran. To je i razlog zašto je poetska terapija često povezana s drugim oblicima izražavanja kroz boje, zvukove i druga umjetnička sredstava (Vlahović, 2012).

„Pisanje ili čitanje poezije dobar je način pretvaranja uznemirujućeg iskustva u ugodu (Leedy, 1996, prema Ayalon, 1995). Važno je da poezija bude sredstvo pružanja zadovoljstva maštanja. Sredstva koja budu iskustva iz djetinjstva (moguća stresna, bolna i traumatska) trebaju biti ugodna i opuštajuća (Ayalon, 1995).

Postoje različite metode poetske terapije. Jedna od metoda poetske terapije jest istraživanje ekspresivnog pisanja. Istraživanjima je dokazano da takva pisanja pomažu u jačanju imuniteta i osnažuje čovjeka. Također, na taj način osobe su povezane s drugim ljudima koji imaju slične probleme te se tako jača osobni identitet u susretu s drugima (Bašić, 2011).

Postoje različita viđenja poezije. Neki od njih su kao značenje komunikacije za psihički izolirane osobe, sredstvo za objektivizaciju osjećaja, prostor za opuštanje emocija i dolazak do uvida, način kao suočavanje s konfliktom u sebi, pomoć prelaska iz nesvjesnog u svjesno područje (Bašić, 2011).

Pjesnici su bili ti koji su prvi otkrili područje koje je znanost slijedila. Terapeuti i stručnjaci otkrivali su vrijednosti književnih tekstova. Stručnjaci su otkrili važnost literature te potencijal korisnika terapije koji su nakon čitanja poezije bili potaknuti na pisanje svojih pjesama te su na taj način prikazivali svoje emocije, osjećaje i iskustva koja ne bi izrekli na neki drugi način. Tipični oblik poetske terapije sastoji se od tri važne komponente, a to su: literatura, poetski terapeut (voditelj) i sudionici. Poetski terapeut predlaže pjesmu i na taj način pobuđuje emocije i reakcije te razgovara o njima. Pozornost terapeuta usmjerena je na reakciju sudionika na literaturu te najveću pozornost usmjerava na psihološko zdravlje i na dobrobit sudionika. Terapija se sastoji od uvoda, glavnog i završnog dijela. Na početku terapeut stvara ugodnu i sigurnu atmosferu u kojoj će sudionici biti u stanju dijeliti iskreno i otvoreno svoje osjećaje. Najvažnije je stvoriti osjećaj povjerenja. Na početku je važno da se sudionici opuste, a to se ostvaruje igrom, pjesmom ili na bilo koji drugi način. Uvodne pjesme, koje donosi terapeut, a mogu je čitati sudionici, jasne su te obrađuju teme koje su bliske svim sudionicima. Vođenim razgovorom o pjesmama sudionici iznose osjećaje, razmišljanja, sjećanja o stihovima koje su čuli (Bašić, 2011).

Odabir literature ovisi o sudionicima terapije. Terapeut treba znati povijest i dijagnozu sudionika kako bi odabrao pravi materijal za rad. Potreban je materijal u kojem će se sudionici poistovjetiti. Važno je izbjeći materijale koji ne pružaju mogućnost suočavanja s osjećajima i stanjima (Bašić, 2011).

U glavnom dijelu ove terapije terapeut uz pomoć predložene pjesme ili odabirom teme za pisanje, pomaže sudionicima iznositi svoje misli, osjećaje i ideje. Na kraju se donose zaključci pomoću različitih pitanja. Razgovor vodi prema smislu primjeni radionice za svakodnevni život. Također, završna aktivnost može biti zajednička pjesma. Terapeut može predložiti naslov, ali mogu predlagati i sudionici. Svaki sudionik dodaje svoj stih pjesmi. Pjesma nastaje zajedničkim radom svih sudionika, njihovim doprinosima. Tako se stvara pjesma grupe koja odaje zajedništvo svih sudionika, njihovih osjećaja te stvaranja grupnog povjerenja. Stvorena pjesma može se čitati na kraju susreta ili na početku idućeg susreta. Ona će poslužiti kao motivacija za razgovor i prije pisanja iduće zajedničke pjesme (Bašić, 2011).

Ukoliko sudionici ne žele pisati ili žele napustiti grupu, jer je čest slučaj da sudionici nisu nikada pisali pjesme ili to nije bilo uspješno, voditelj treba objasniti da ne moraju pisati pjesme ako ne žele, nego sudjelovati u razgovoru kada su spremni (Bašić, 2011).

Također, terapeut može provesti anketu među sudionicima o uspješnosti radionice kako bi mogao saznati djelovanje pjesama na sudionike (Bašić, 2011).

11. Savjeti u procesu biblioterapije

Kako je biblioterapija usmjerena na sudionika - dijete (dijete koje odrasta i na dijete u svakome čovjeku), ispriповijedana ili pročitana priča postaje ključno iskustvo u različitim situacijama. U grupi se mora stvoriti ugodna atmosfera. Pristup aktivnosti treba biti vedar jer je cilj aktivnosti popuštanje napetosti i uznemirenosti. Ugođaj ne smije biti natjecateljski, nego prijateljski, opušten i pun potpore i prirodan. Priča se treba ispričati u odabranom trenutku u životu grupe (u trenucima dosade, umora, uznemirenosti...). Dobro bi bilo stvoriti nekakav ritual (ritmički sklop ili napjev) kojim će se najaviti priča. Takav ritual pridonosi osjećaju sigurnosti i obogaćuje okruženje. Ritual je važan dio grupe kada je potrebno pojedincu ukazati gdje je (na početku druženja, kada pristupa novi član, kada član dijeli dirljivo iskustvo, na kraju druženja). U takvim trenucima može pomoći ritual kao grupni izraz iskustva koje dijele. Nije dobro kada je ritual nametnut. Voditelj - pripovjedač treba imati vještinu improvizacije kako bi pripovijedanje bilo živo i dramatično. Kako bi pripovjedač započeo sa samopouzdanjem i kako bi priča završila na pravi način, savjetuje se zapamtiti prvu i posljednju rečenu. Govor tijela pripovjedača ukazat će na pojedine i napete dijelove priče. Važno je do to slušatelji uoče. Hoće li priča ostaviti dojam na slušatelja ovisi i o govoru tijela i jačini glasa. Pripovjedač prenosi napetost u priči povišavanjem glasa. Tijelo, glas i priča dio su procesa. Pripovjedač mora dočarati likove, radnju i okvir svake priče. Geste su dio dojma priče, a to nam daje uvid da sama priča i njeno prezentiranje izgleda poput male kazališne predstave. Geste trebaju naglasiti priču, ali ih je potrebno držati po nadzorom. Priču se ne treba pričati s vrlo naglašenim emocijama jer se tada slušatelji ne mogu sami emocionalno uživjeti. Potrebno je izmjenjivati emotivne trenutke s onima manje emotivnima kako bi se slušatelj sam mogao uključiti. Cilj rasprave i obrade teksta jesu povećati osjetljivost za emocionalno doživljavanje, poticati emocionalna izražavanja i pružanje potpore i razumijevanja. Pripovjedač treba pratiti neverbalne poruke slušatelja tako da priču oblikuje u skladu s potrebama obraćajući se sudionicima dodirima i pogledom. Moguće je i izmišljanje priče, ali glavni lik treba biti takav da djeca na njega spremno reagiraju. Mlađim sudionicima treba dopustiti slobodu kretanja kao aktivnim sudionicima u priči, ali treba održavati sklad. Glasom ili udarcem se može prekinuti aktivnost, smiriti grupu i nastaviti s pričom. Sudionike treba pohvaliti za sudjelovanje te ih ohrabriti da ispričaju ili napišu vlastitu priču. Također je važno da nastavnik učenike pouči da sve ljudske emocije te misli treba shvatiti kao prirodne. Učenicima treba objasniti razliku između unutrašnjeg psihičkog života, naših misli i osjećaja i realizacije u ponašanju. Učenike treba hrabriti da govore o svojim osjećajima tijekom slušanja i sudjelovanja te je potrebno razgovarati

o vrijednostima koje priča sadrži. Treba ih poučiti da misli i osjećaje ne trebamo moralno prosuđivati, a postupke trebamo procjenjivati, vrednovati i kontrolirati (Barath, Matul, Sabljak, 1996; Ayalon, 1995; Rudež, 2004).

12. Odabir literature u svrhu provedbe biblioterapije

Prije svakog procesa biblioterapije važno je odabrati kvalitetni didaktički medij. Moguće je koristiti literarne tekstove te audio-vizualne materijale. Navest će se vrste književnih tekstova koji se mogu koristiti u procesu biblioterapije (Lecher Švarc, Radovančević, 2011).

Knjige se pojedincima mogu preporučiti iz različitih razloga kao što je pomaganje boljeg razumijevanja vlastitih psiholoških i fizioloških stanja, poboljšavanjem pogrešnog ili nedovoljnog znanja, olakšavanje sporazumijevanja između pojedinca i terapeuta, poticanje pojedinaca, otvaranje novih pitanja, uklanjanje straha, stida ili krivnji, poticanje mašte, zadovoljština, poticanje konstruktivnog razmišljanja, oživljavanje i ojačavanje prihvaćenog društvenog i kulturnog obrasca ponašanja te dodatno osposobljavanje, obrazovanje i rehabilitacija (Lecher Švarc, Radovančević, 2011).

Važno je da terapeut uzme u obzir pojedinčev problem. Pojedinač može biti suočen s većim ili manjim kliničkim problemima. Odabrana knjiga mora imati uvjerljive likove i situacije koje će pojedincu pružiti realističnu nadu (Rudež, 2014).

Terapeut mora poznavati pacijentove interese i razinu čitalačke vještine. Za pojedince s posebnim potrebama potrebno je odabrati knjigu pazeći na oblik publikacije (brajica, audio-vrpce, knjige s povećanim slovima...) (Rudež, 2014).

Literarni tekst jest predložak za razgovor o osjećajima i doživljajima likova iz teksta i pojedinaca u skupini. Takva rasprava povećava osjetljivost za tuđe emocionalne doživljaje i dovodi do razumijevanja svojih i tuđih osjećaja i reakcija. Potreban je tekst koji sadrži opise onih emocionalnih reakcija o kojima se želi razgovarati. To mogu biti narodne pripovijetke, anegdote, mitovi i legende, basne, bajke, knjige za djecu i odrasle... (Rudež, 2014).

Za proces biblioterapije važan je odabir literature koja mora biti u skladu s kronološkom i razvojnom dobi pojedinca. Glavi lik odabrane literature treba biti netko tko je pojedincu psihološki blizak, na koga će pojedinac spremno reagirati i lakše se poistovjetiti. Treba pripaziti da je pojedincu lakše razgovarati o izmišljenom liku, nego o sebi pa zato treba omogućiti sigurnu udaljenost literature od pojedinca (Rubin, 1978, prema Škrbina, 2013).

Materijali trebaju biti terapeutu korisni te literaturu trebaju pročitati prije korištenja. Terapeut treba biti svjestan dužine trajanja čitanja te treba koristiti materijale koji neće biti opterećujući. Nije nužno da je tema djela identična problemu pojedinca, ali se trebaju odnositi na njegov

problem. Izbor materijala treba biti u skladu s čitalačkim sposobnostima pojedinca. Važan čimbenik prilikom odabira materijala jest kronološka i emocionalna dob kojoj materijal mora biti sukladan. Osobe kroz različite faze razvoja imaju različite čitalačke preferencije pa se treba uzeti u obzir preferencija prilikom odabira literature. Terapeut treba poznavati pojedinca i tako mu ponuditi materijale ovisno o raspoloženju ili osjećajima (Rubin, 1978, prema Škrbina, 2013).

Prilikom odabira odgovarajuće literature, mogu se postaviti sljedeća pitanja: Je li priča jednostavna, jasna, kratka, uvjerljiva? Je li razina čitanja odgovarajuća razvojnoj razini? Je li priča prikladna trenutnim ili relevantnim osjećajima, potrebama, interesima i ciljevima? Pokazuje li priča kulturne raznolikosti, razlike spola i osjetljivost na agresiju? Pokazuju li znakovi strategije suočavanja sa stresom i pokazuju li rješenje problema situacije? (Carlson, 2001; Cartledge i Kiarie, 2001, prema Škrbina, 2013).

U biblioterapiji su djelotvorni književni tekstovi poput proze, poezije, narodne pripovijetke, anegdote, bajke, basne, priče za djecu, mitovi, legende i sl., književna izražajna sredstva poput metafora, usporedbi, alegorija, rime i ritma te različiti predmeti ili audiovizualni materijali (Škrbina, 2013).

Bajke, mitovi, religiozni običaji i glazba razumijevaju se i doživljavaju kao stvarnost. Razumijevanje se doživljava kao emocionalni doživljaj, ganutost, dirnutost i potresenost. Takve su emocije ponekad čovjeku nerazumljive i neobjašnjive. Potresenost se odnosi na činjenicu da je pojedinac pogođen istinom koja govori više od njegovih osjetila, očiju i ušiju. Tako pojedinac dobiva detaljniji uvid u povezanost svoga života s životnim zakonima koje on slijedi. Stoga je pojedinac u stanju sigurnije donositi odluke na osnovi svojih osjećaja i razvija neku novu aktivnost (Meves, 1986).

Bajke su izmišljene priče koje su prigodne za djecu predškolske i rane školske dobi. Pomoću slika, likova i simbola izražavaju vrijednosti koje učenicima potiču maštu. Karakteristika bajki jest podjela na dobro i zlo, nerealni događaji, likovi, predmeti, vremenska i prostorna neodređenost, uljepšavanje svijeta, epiteti, rijetki opisi te sretan završetak u kojem dobro uvijek pobjeđuje (Škrbina, 2013).

Važno je naglasiti kako se u bajci ističe da postoje prepreke i problemi te da se one mogu svladati i da se treba boriti. Učenici razlučuju dobro i zlo te razvijaju osjećaj za vrijednosti. Potrebno je razmisliti o odabiru bajke te nakon nje razgovarati s djecom i učenicima te ukloniti

moćni strah od mnogobrojnih likova od kojih je moguće da se djeca boje (trolovi, vještice, čarobnjaci, čudovišta, itd.) (Škrbina, 2013).

Prednosti su bajke razvoj mašte, estetski i etički osjećaji, razlikovanje dobra i zla te zadovoljenje želja za pustolovinom. Nedostaci su iskrivljeno prikazivanje svijeta, udaljavanje od stvarnosti, praznovjerje, izazivanje straha prizorima kao što su zmajevi i čudovišta (Škrbina, 2013).

Bajke je najbolje koristiti u radu s djecom jer ostavljaju snažan dojam na njih. Oni se poistovjećuju s junacima priča i s oduševljenjem preuzimaju ideje i prijedloge za rješavanje problema. Različite čarolije, iznenađenja i znakovi iz priča motiviraju djecu da se, igrajući se, bave svojim problemima i tako aktivno rade na svojem ponašanju. U različitim situacijama možemo bajkama pomoći djeci (mokrenje u krevetu, neurednost, mucanje, strahovi, socijalni problemi...) (Ortner, 1998).

Poezija može biti dječja ili za odrasle. Dječja je jednostavnija, razumljivija te govori o temama koje djecu okružuju. Često obrađuje teme vrlo bliske djetetovu svakodnevnom životu. Karakterizira ju što uvijek ima pouku, čvrstu formu, rimu te narativnost - naglašen epski karakter. Ona može biti u različitim oblicima kao što je uspavanka, brojlica, bajlica, nabrojlica, zagonetka, brzalice (Škrbina, 2013).

Basna je mala, sažeta epska forma (sadrži događaj, likove, fabulu) u kojoj su likovi životinje, prikazane ljudskim osobinama, između kojih dođe do sukoba. Pripada pripovjednoj prozi. Prikazuju ljudsko ponašanje, ljudske nedostatke i mane. Karakterizira ju slikovit način govora. Svaka basna završava poukom koja je bitan element. Ona ima odgojni potencijal te se njome želi prikazati kako su neke ljudske osobine dobre i poželjne, a druge su nepoželjne i loše. Basne se mogu lako primijeniti na životno iskustvo svakog pojedinca (Škrbina, 2013).

Pustolovni roman važan je jer se djeca u dobi od 10 do 14 godina maštaju o pustolovinama i uzbudljivim događajima. Značajke pustolovnog romana su: romantika prostora, izvanredna situacija i posebna vitalnost likova. Osnovi pokretač fabule jest učestalost putovanja i to je ono što odgovara dječjim željama i njihovoj psihologiji (Škrbina, 2013).

Realistične priče obrađuju motive iz dječjeg života ili iz životinjskog svijeta te se njezino spoznavanje odnosi na sustav prihvatljivog ponašanja (Škrbina, 2013).

Čitanje djetetu od najranije dobi važno je za njegov razvoj jednako kao i potrebe za hranom, zdravljem, sigurnošću, ljubavi, odmorom i igrom. Čitanjem se razvijaju govorne sposobnosti, sposobnosti slušanja, bogaćenje rječnika, mašte, koncentracija, mišljenje, zaključivanje itd. (Radonić i Stričević, 2009, prema Škrbina, 2013).

12.1. Književni naslovi koji se koriste u provedbi biblioterapije

U suradnji s radnicima dječjeg odjela Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku te na internet stranicama Hrvatskog knjižničarskog društva gdje se nalaze liste dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje za svaku godinu, a konkretno su navedena djela iz liste objavljene za 2015. godinu prema preporuci Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež⁵ predlažu se sljedeći književni naslovi za primjenu biblioterapije u radu s djecom mlađe školske dobi:

Babić Višnjić, Snježana *Krugovi na vodi*

Baran, Tomislav *Zabundane priče*

Berk, Ali *Noćni pjev*

Binou, Athina *Pirulito i Rozalija: suvremena bajka o ljubavi i različitosti*

Daša Matul, Sabljak Ljiljana, Barath Arpad *Korak po korak do oporavka*

Držaj, Dario *Tajna zaboravljenog kraljevstva*

Fontana, David *Čarobna svjetiljka*

Gavran, Miro *Ljeto za pamćenje*

Hoffman, Mary *Velika knjiga o osjećajima*

Howarth, Heudu *Zašto se bojim?*

Kandić Spavski, Branka *Andrejina Školja*

Kandić Spavski, Branka *Malene stope od Sedefa*

Kandić Spavski, Branka *Među perunikama*

Knižek, Igor *Tragači skrivenih priča*

Kovačević, Hrvoje *Prijatelji Šumskog Sokola*

Meštrović, Sretna *Dnevnik mrava Radoslava*

---

⁵ https://issuu.com/hkddjecaimladi/docs/lista_dobrih_knjiga_2015 Pristupljeno 15.6.2017.

Ortner, Gerlinde *Bajke koje pomažu djeci*

Parry, Jo *Moji novi prijatelji: lijepa priča o prihvaćanju drugih*

Pažan Farkaš, Dubravka *Nije me strah*

Perišić, Margareta *Srce na štapu*

Pichon, Liz *Tom Gates: moj savršeni svijet*

Težak Dubravka, Čudina-Obradović Mira *Priče o dobru, priče o zlu*

PRAKTIČNI DIO

1. Metodologija istraživačkog rada

Tema diplomskog rada jest *Mogućnosti biblioterapije u radu s djecom mlađe školske dobi*.

Glavni je cilj istraživanja dobiti procjenu postoji li primjena biblioterapije u osnovnoj školi, koriste li ju učitelji te u koje svrhe primjenjuju biblioterapiju. Nadalje, smatraju li učitelji da biblioterapija potiče učenike na čitanje knjige, na sposobnost rješavanja problema, prihvaćanje različitosti, na usvajanje novih vrijednosti i stavova, poboljšava li emocionalni, kognitivni i društveni razvoj učenika te pokazuju li tako učenici društveno prihvatljivo ponašanje. Također, cilj je bio saznati smatraju li učitelji razredne nastave da trebaju provoditi biblioterapiju u svome radu.

Istraživanje se provelo u osnovnim školama (N=58) u Osječko-baranjskoj županiji između učitelja razredne nastave (N=74, Ž=69, M=5) svih odjeljenja od 1. do 4. razreda.

Na osnovni cilja definirani su sljedeći zadatci istraživanja:

- procijeniti korištenje biblioterapije u osnovnoj školi
- ispitati svrhe korištenja biblioterapije u osnovnoj školi
- ispitati utjecaj biblioterapije na razvoj čitalačkih navika
- ispitati utjecaj biblioterapije na ponašanje i razvoj učenika

Očekivanja provedenoga istraživanja temeljena su na pretpostavci da većina učitelja ne koristi biblioterapiju, no da oni učitelji koji primjenjuju biblioterapiju u svome radu smatraju i uviđaju korisnost biblioterapije te da biblioterapija potiče čitanje knjiga, utječe na učeničku sposobnost rješavanja problema, identificiranja društveno prihvatljivog ponašanja, prihvaćanje različitosti te poboljšanju emocionalnog, društvenog i kognitivnog razvoja.

Instrument koji je korišten za procjenu jest anketa.

Vrsta metodologije jest kombinacija kvalitativne i kvantitativne metodologije. Vrsta pedagogije jest pedagogija razumijevanja. Znanstvena paradigma jest postpozitivizam. Područje istraživanja jest Hrvatski jezik, točnije područje književnosti. Vrsta istraživanja prema primjeni

jest primijenjena, prema trajanju jest transferzalna, prema mjestu jest empirijska, a prema vremenu jest sadašnja.

Etika istraživanja obuhvaća činjenice da je anketa anonimna, da se podatci dobiveni anketom neće koristiti u druge svrhe osim u svrhu diplomskog rada. Također, ispitanici mogu u svakom trenutku odustati od istraživanja. Ime osnovne škole neće biti vidljivo u diplomskom radu, osim ako škola ne ustraje na tome.

2. Rezultati istraživanja i interpretacija

2.1. Cilj i metoda istraživanja

Cilj je istraživanja saznati jesu li učitelji čuli za pojam biblioterapije, koriste li biblioterapiju i u koje svrhe. Nadalje, smatraju li da biblioterapija potiče učenike na čitanje knjige, na sposobnost rješavanja problema, prihvaćanje različitosti, na usvajanje novih vrijednosti i stavova, poboljšava li emocionalni, kognitivni i društveni razvoj učenika te pokazuju li tako učenici društveno prihvatljivo ponašanje. Također, cilj je bio saznati smatraju li učitelji razredne nastave da trebaju provoditi biblioterapiju u svome radu.

Nakon dobivenih podataka pomoću ankete rezultati će se opisati i prikazati grafovima.

Očekuje se da će rezultati istraživanja pokazati da većina učitelja ne koriste biblioterapiju. Rezultati bi mogli potvrditi da će pojedini učitelji u svome radu koristiti biblioterapiju. Očekuje se da će većina učitelja smatrati da biblioterapija potiče čitanje knjiga te da utječe na učeničku sposobnost rješavanja problema. Također, učitelji bi mogli potvrditi da je jedan od učinka biblioterapije identificiranje društveno prihvatljivog ponašanja, prihvaćanje različitosti te poboljšanje emocionalnog, društvenog i kognitivnog razvoja.

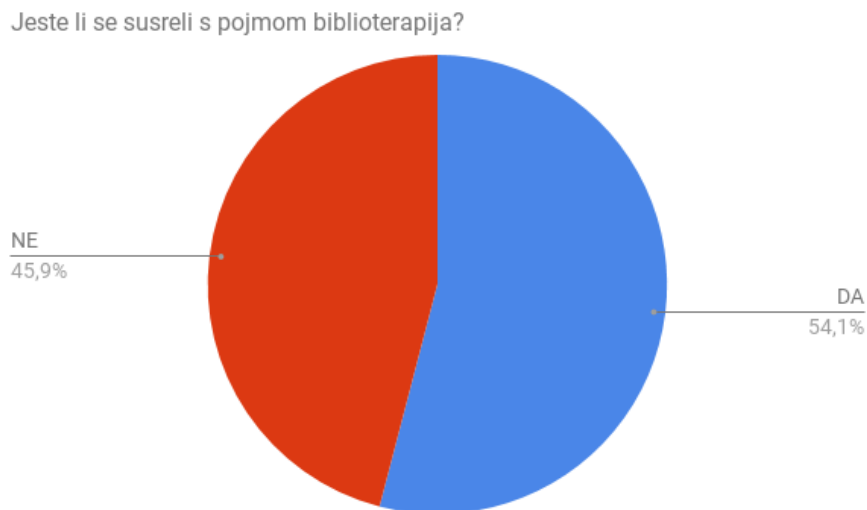
Očekivani rezultati analize utvrdit će da biblioterapiju treba više koristiti te omogućiti učiteljima upoznavanje s mogućnostima biblioterapije kako bi pružili djeci informacije i uvid u posebno čitateljsko iskustvo. Također, učenicima treba uz biblioterapiju pomoći shvatiti kako nisu jedini koji imaju neki problem te im pomoći u mogućnostima njegova rješavanja.

2.2. Rezultati istraživanja

Provedeno istraživanje o mogućnosti biblioterapije pokazalo je sljedeće rezultate.

Na pitanje jesu li se susreli učitelji razredne nastave s pojmom biblioterapije, 40 je ispitanika odgovorilo da je čulo za navedeni pojam, a njih 34 nikada nije čulo za pojam biblioterapije (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Jeste li se susreli s pojmom biblioterapije?

Osnovne informacije o biblioterapiji, učitelji razredne nastave stekli su na različite načine. Od ukupno 40 učitelja, koji su čuli za biblioterapiju, za nju su saznali sami, na seminarima i radionicama, na radnom mjestu ili tijekom obrazovanja.

Ukupan broj učitelja koji su sami saznali za biblioterapiju jest njih 29. Samostalnim istraživanjem navode njihovo osobno zanimanje i istraživanje. Najčešće se spominje literatura (N=11), internet (N=20), televizija (N=2) te novine (N=1). Iz prikazanih rezultata vidljivo je da učitelji koji su sami saznali za biblioterapiju upoznali su taj pojam na internetu.

Oni učitelji koji su saznali za biblioterapiju na seminarima i radionicama, točnije njih 14, upoznali su biblioterapiju tijekom stručnog usavršavanja. Tako su se upoznali s pojmom na seminarima (N=3), na stručnim usavršavanjima (N=3), književnim klubovima (N=2), udrugama i radionicama (N=10). Udruge i radionice koje se najčešće spominje jesu radionice koje provodi pučko otvoreno učilište *Korak po korak* koja je namijenjena odgojno-obrazovnim radnicima te roditeljima.

Na radnom mjestu za biblioterapiju saznalo je ukupno devet učitelja i to tijekom razrednih projekata (N=2), u razrednoj nastavi (N=2), u školskoj knjižnici (N=2), a najviše su saznali u suradnji s drugim kolegama (N=4).

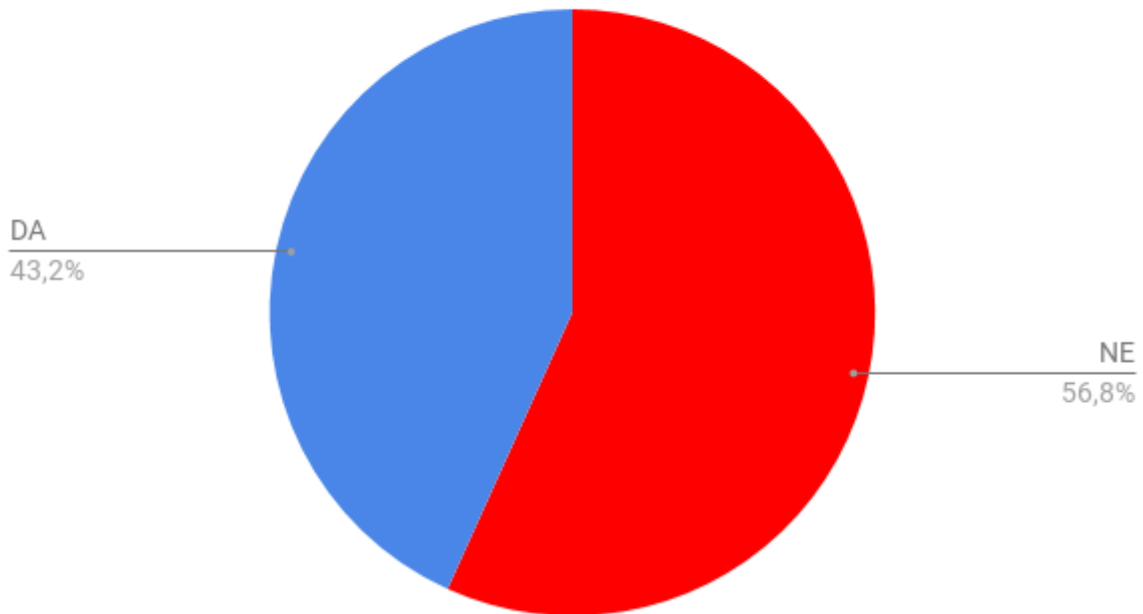
Tijekom obrazovanja, točnije studiranja, za biblioterapiju je saznalo troje učitelja razredne nastave.

Na pitanje koriste li biblioterapiju u svome radu rezultati su očekivani. Ukupno 32 učitelja razredne nastave koristi biblioterapiju, dok njih 42 ne koristi biblioterapiju u svome radu (Grafikon 2.).

Grafikon 2. U svome radu koristim biblioterapiju.

U svome radu koristim biblioterapiju.

Na pitanje u koje svrhe koristim biblioterapiju, odgovori su različiti. Deset učitelja razredne nastave koristi biblioterapiju radi poticanja čitanja, a njih 11 koristi biblioterapiju pri rješavanju problema u radu sa školskom populacijom. Biblioterapiju ukupno šest učitelja razredne nastave koristi u emocionalne svrhe, a u društvene svrhe koriste dvoje učitelja razredne nastave. Za rad s djecom s teškoćama, biblioterapiju primjenjuje jedan učitelj. Četiri učitelja razredne nastave koristi sve prethodno navedeno. Jedan učitelj biblioterapiju koristi i u poticanju pozornosti, koncentracije, motivacije, inteligencije te logičkog mišljenja.

Učitelji razredne nastave, koji koriste biblioterapiju, predložili su književne naslove koji su mogu koristiti kao biblioterapijske priče u radu s djecom mlađe školske dobi ovisno o sklonostima, sposobnostima i vještinama učenika. Navode da su korisne različite priče s poukom, razni časopisi (ističu *Prvi izbor* i *Radost*), pjesme, priče iz radionica za nenasilno rješavanje sukoba i priručnika za sat razrednika, biblijske priče (*Neobično dobar Otac*, *Priča o Zakeju*, *Josip Egipatski*), priče iz UNICEF-ova programa za sat razrednika, slikovnica Crvenog

križa o medi Jurici, djela hrvatskih književnika (neki naglašavaju Sanju Polak, Sanju Pilić, Nadu Iveljić), lektirni naslovi i tekstovi iz čitanki (*Upoznajte Adama*), narodne pripovijetke (*Učiti od gusaka, Dva jarca, Dječak i stablo*) brzalice, pitalice, zagonetke te basne (Ezopove).

Slijede naslovi koji su učitelji razredne nastave predložili kao mogućnosti za primjenu biblioterapije u radu s djecom mlade školske dobi:

Andersen, Hans Christian *Carevo novo ruho*
Andersen, Hans Christian *Djevojčica sa šibicama*
Andersen, Hans Christian *Ružno pače*
Balog, Zvonimir *Bonton (1, 2 i 3)*
Bauer, Ljudevit *Tri medvjeda i gitara*
Brlić-Mažuranić, Ivana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*
Brlić-Mažuranić, Ivana *Priče iz davnine*
Brlić-Mažuranić, Ivana *Šuma Striborova*
Bučevnić, Ana *Safari duha*
Cooper, Helen *Juha od bundeve*
Ćopić, Branko *Ježeva kuća*
Esih Ivan, Sigsgaard Jens *Pale sam na svijetu*
Glušević, Maja *Opasan izlet*
Gerlinde, Ortner *Bajke koje pomažu djeci*
Gerlinde, Ortner *Nove bajke koje pomažu djeci*
Grozđanić, Ksenija *Dvanaest veselih mjeseci*
Grozđanić, Ksenija *Nova sam u školi*
Iveljić, Nada *Božićna bajka*
Klobučar, Antoaneta, *Priče ispod kreveta*
Knižek, Igor *Priča o dva brata*
Kraus, Magda *Mama je kriva za sve*
Lovrak, Mato *Družba Pere Kvržice*
Lovrak, Mato *Vlak u snijegu*
Makarović, Svetlana, *Mišica spava*
Marušić, Matko *Snijeg u Splitu*
McKee, David *Slon Elmer*
Muck, Desa *Anica i sportski dan*
Peroci, Ela *Maca papučarica*

Pilić, Sanja *Hoću i ja*
Pilić, Sanja *Jozef*
Polak, Sanja *Dnevnik dobrih anđela*
Polak, Sanja *Dnevnik Pauline P.*
Prosenjak, Božidar *Sijač sreće*
Rowling, J.K. *Harry Potter*
Rundek, Melita *Mirko i sedam prigovora*
Silverstein, Sheil *Drvo ima srce*
Snunit, Michal *Ptica duša*
Spyri, Johanne *Heidi*
Škrinjarić, Sunčana *Dječak koji je sve zvano*
Škrinjarić, Sunčana *Plesna haljina žutog maslačka*
Težak Dubravka, Čudina-Obradović Mira *Priče o dobru priče o zlu*
Velicki, Vladimira *Svjetiljke za dječju dušu*
Videk, Nevenka *Pismo iz Zelengrada*
Zidar-Bogadi, Nada *Sretni cvrčak*

Jesu li učitelji razmišljali o smislu biblioterapije ili nisu razumjeli pitanje, govori činjenica da je većina učitelja razredne nastave navela lektirne naslove kao predloške za provođenje biblioterapije te zastarjele naslove i tekstove duljeg sadržaja te da učitelji nisu razmišljali o djelima koji su primjereni učenicima mlađoj školskoj dobi.

Poznato je da je lektira problem unutar našeg obrazovnog sustava. Učenici često nerado čitaju lektirna djela jer, kako smatraju, lektira im je dosadna, nezanimljiva i mrska te se često nepodudara tematika djela s učenikovim interesima i potrebama. Učitelji griješe tražeći od učenika čitanje klasičnih djela za lektiru. Takve pogreške vjerojatno su uzrokovane najboljom namjerom (kritika koja je pridala visoku umjetničku vrijednost, navike, pripremljene pripreme) (Pavličić, 2001; Vladilo, 2003; Lazzarich, 2004; Visinko, 1999; Grdić 1998; Plazibat, 2002; Rodić, 2011, prema Jerkin, 2012).

Kako bi biblioterapija bila što uspješnija, dobro bi bilo odmaknuti se od propisane lektire. Lektira se može obraditi na različite načine, njezina se problematika može primijeniti na svakodnevni život, mogu se očitovati problemi unutar djela, ali se jednostavno lektira ne bi

trebala koristiti u svrhu biblioterapijskog procesa. Ako postoji cilj ili problem koji se želi riješiti, potrebno je odabrati ciljanu literaturu, a dobro bi bilo razmisliti i o dužini teksta jer će se proces odvijati s djecom mlađe školske dobi. Također, dobro bi bilo pripaziti i na mjesto i vrijeme radnje u tekstu jer odabrano djelo treba biti primjereno dobi djeteta. Poželjno je koristiti suvremena djela kako bi se dijete što bolje poistovjetilo s likom te kako bi biblioterapijski proces bio što uspješniji.

Različiti su načini na koji biblioterapija utječe na učenike osnovnih škola u Osječko-baranjskoj županiji. Najviše se učitelja slaže kako biblioterapija potiče čitanje i usmeno izražavanje, točnije, 16 učitelja. Vidljivi razvoj empatije, suradnje i pažljivosti primijetilo je 11 učitelja. Kao pomoć pri rješavanju problema i sukoba slaže se devet učitelja razredne nastave. Kako biblioterapija potiče veću motivaciju, aktivnost te koncentraciju učenika, slaže se šest učitelja. Šest učitelja smatra kako su učenici nakon biblioterapijskog procesa strpljiviji i smireniji, a još šest da biblioterapija omogućava kontrolu ponašanja. Četiri učitelja navela su da biblioterapija utječe pozitivno na njihove učenike. Također, četiri se učitelja slaže kako biblioterapija razvija maštu i potiče kreativnost. Troje učitelja smatra kako biblioterapija utječe na stavove, mišljenje i samopouzdanje kod učenika. Utjecaj biblioterapije kao poticaj istraživanja vidi jedan učitelj.

Nadalje, učitelji razredne nastave trebali su staviti X uz tvrdnju s kojim se slažu odnosno ne slažu. Bili su ponuđeni odgovori: u potpunosti se ne slažem, djelomice se ne slažem, niti se slažem nit se ne slažem, djelomice se slažem te u potpunost se slažem.

Slijede navedene tvrdnje.

Smatram da biblioterapija potiče učenike na čitanje knjige.

Smatram da biblioterapija utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema.

Smatram da biblioterapija pokazuje i utječe na društveno prihvatljivo ponašanje.

Smatram da biblioterapija potiče prihvaćanje različitosti.

Smatram da biblioterapija poboljšava emocionalni razvoj učenika.

Smatram da biblioterapija društveni razvoj učenika.

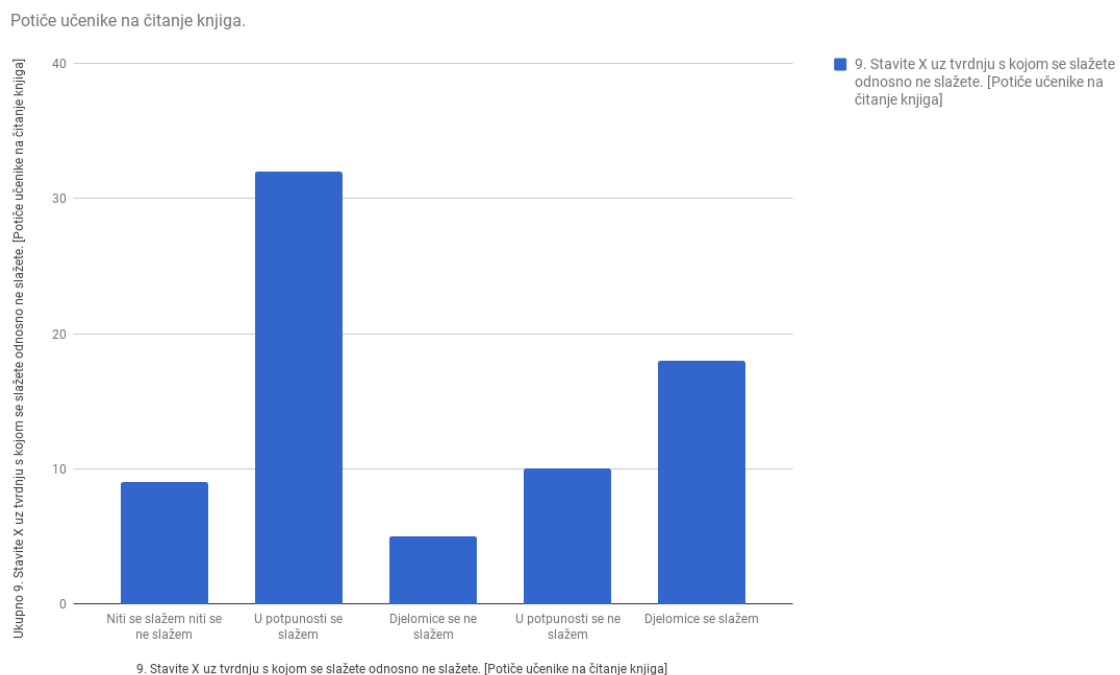
Smatram da biblioterapija potiče učenike na usvajanje novih vrijednosti i stavova.

Smatram da biblioterapija pomaže učenicima u rješavanju sukoba

Mišljenja sam da biblioterapiju trebam koristiti u svome radu.

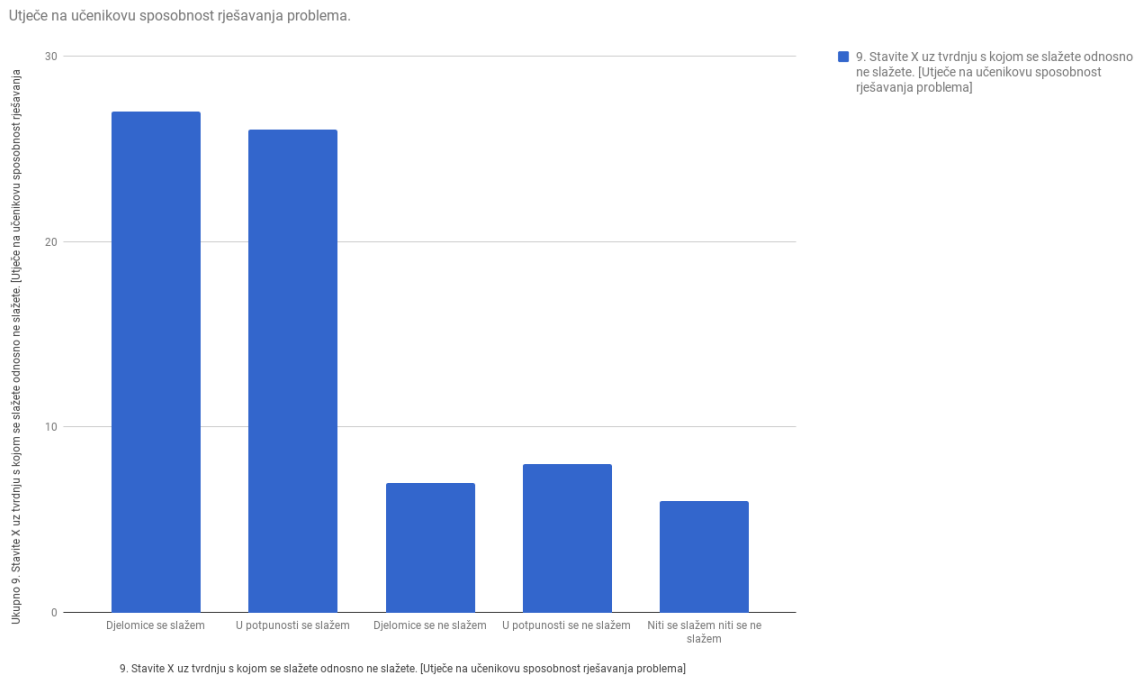
Odgovori učitelja predočeni su grafikonima (Grafikon 3., Grafikon 4., Grafikon 5., Grafikon 6., Grafikon 7., Grafikon 8., Grafikon 9., Grafikon 10., Grafikon 11.).

Grafikon 3. Smatram da biblioterapija potiče učenike na čitanje knjiga.

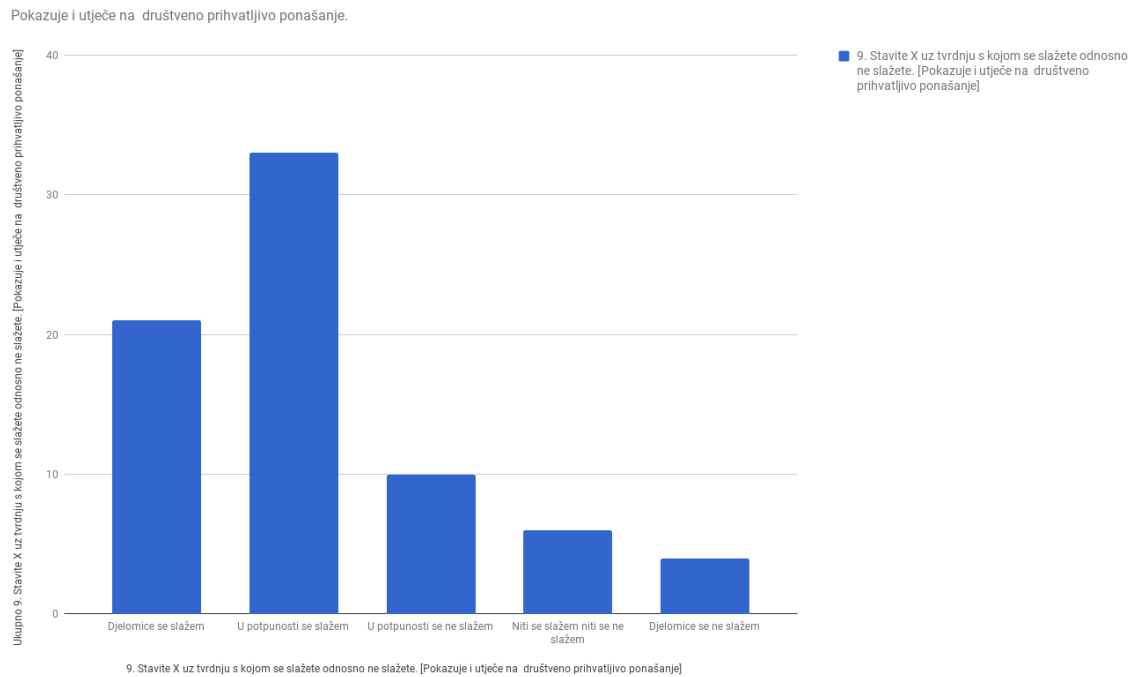
Grafikon prikazuje kako se većina učitelja u potpunosti slaže te da se djelomice slaže kako biblioterapija potiče učenike na čitanje knjiga. Manji je broj onih koji se niti slažu niti ne slažu s navedenom tvrdnjom. Mali se broj učitelja djelomice ne slaže kako biblioterapija utječe na čitanje knjiga.

Grafikon 4. Smatram da biblioterapija utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema.

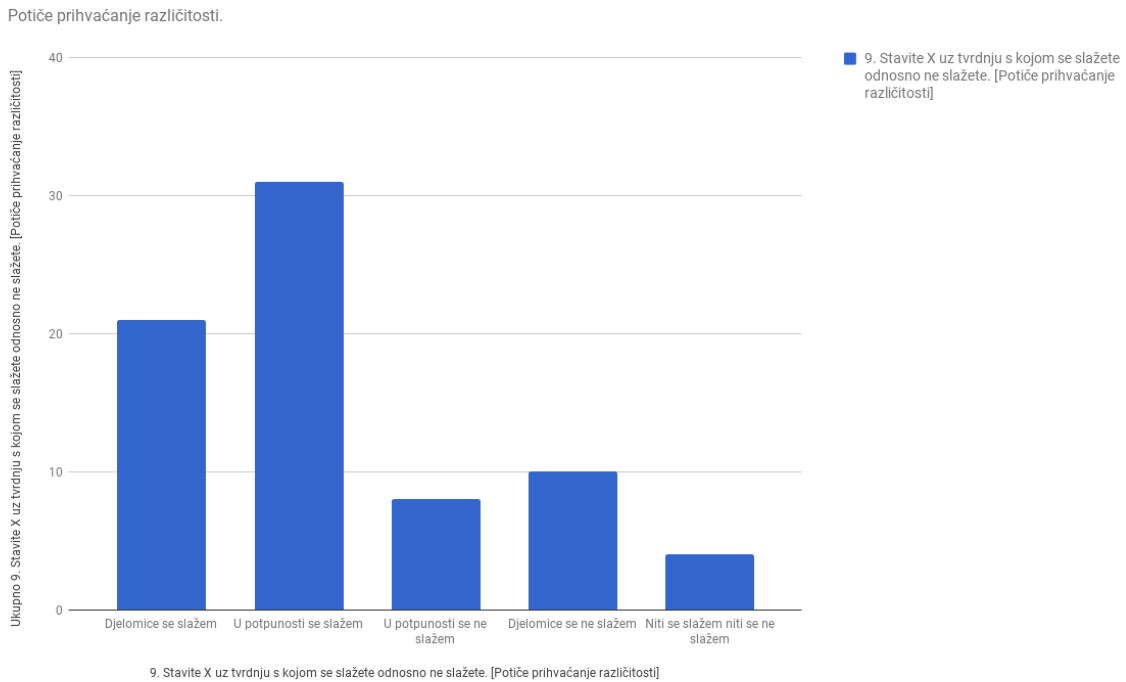
Iz grafikona je vidljivo kako je najveći broj onih učitelja koji se djelomice i u potpunosti slažu kako biblioterapija utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema. Vidljivo je da je najmanji broj onih koji se niti slažu niti ne slažu te onih koji se djelomice ne slažu. U diplomskom radu ranije je navedeno kako je smisao biblioterapije poticanje učenika na sagledavanje situacije u kojoj se nalazi te pronalazak načina kako riješiti određeni problem. Poznato je da je biblioterapija suvremena metoda u rješavanju emocionalnih i tjelesnih problema te da će učenik tijekom procesa biblioterapije prestati biti sramežljiv i postati otvoreniji te moći izreći svoje mišljenje. Također, kada se učenik sam bude suočio s nekim problemom, on će ga moći sam uvidjeti, sagledati ga te pronaći više mogućnosti za njegovo rješavanje.

Grafikon 5. Smatram da biblioterapija pokazuje i utječe na društveno prihvatljivo ponašanje.

U ovoj tvrdnji vidljiva je razlika između dviju krajnosti. Najveći broj učitelja u potpunosti se slaže kako biblioterapija pokazuje i utječe na društveno prihvatljivo ponašanje, a najmanji broj onih je koji se djelomice ne slažu da biblioterapija utječe na učenikov socijalni život. Pravilnim odabirom literature učenici će se moći poistovjetiti s likovima i situacijom te ukoliko se učenik otvori i iznese svoje razmišljanje, možemo mu ukazati na različita ponašanja te njihovu prihvatljivost u društvu. Osim toga, učenik sam može zaključiti iz različite literature o posljedicama određenih ponašanja i njihovoj prihvatljivosti.

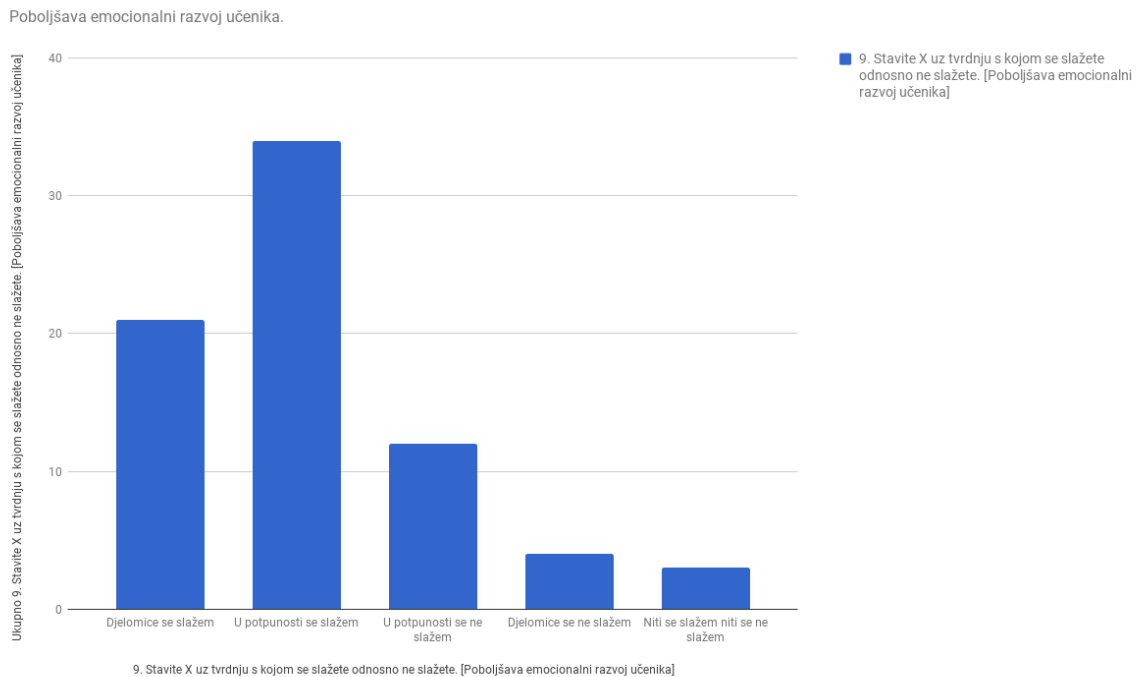
Grafikon 6. Smatram da biblioterapija potiče prihvaćanje različitosti.

Da biblioterapija potiče prihvaćanje različitosti, u potpunosti se slaže najveći broj učitelja. Najmanji se broj učitelja niti slaže niti ne slaže da biblioterapija potiče prihvaćanje različitosti. U različitoj literaturi vidljive su teme o jedinstvu svake osobe, njihovim specifičnostima i problemima. Pravilnim odabirom tekstova te kvalitetnim razgovorom može se učenicima ukazati kako je svaki čovjek jedinstven te da, ukoliko je netko drugačiji, ne mora biti manje prihvaćen od drugih.

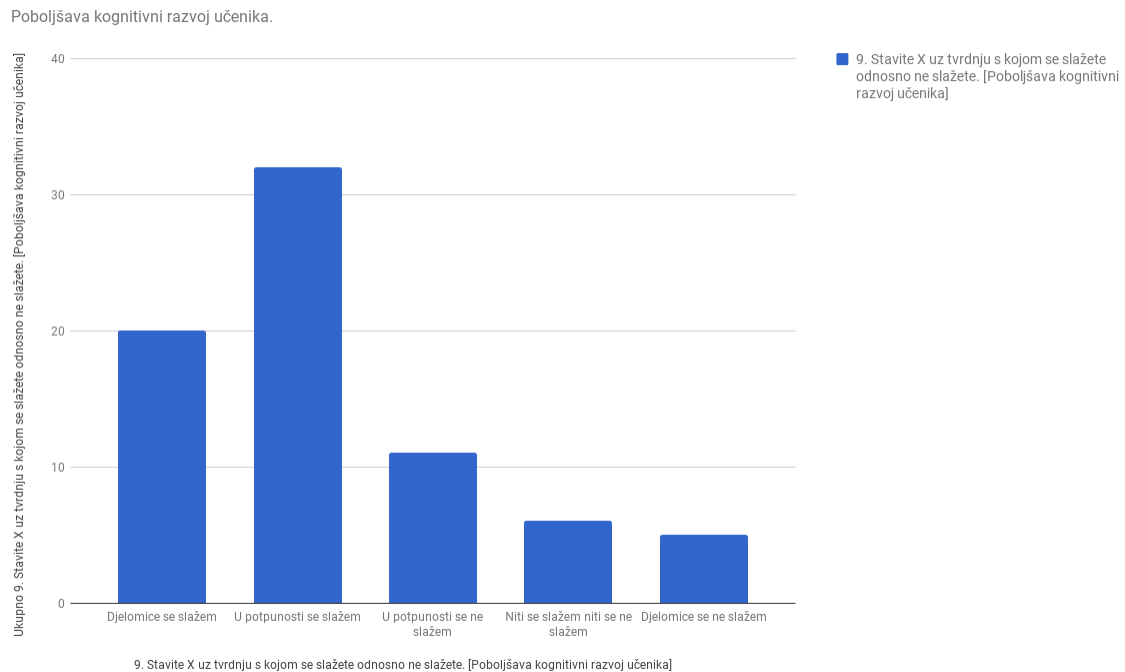

Grafikon 7. Smatram da biblioterapija poboljšava emocionalni razvoj učenika.

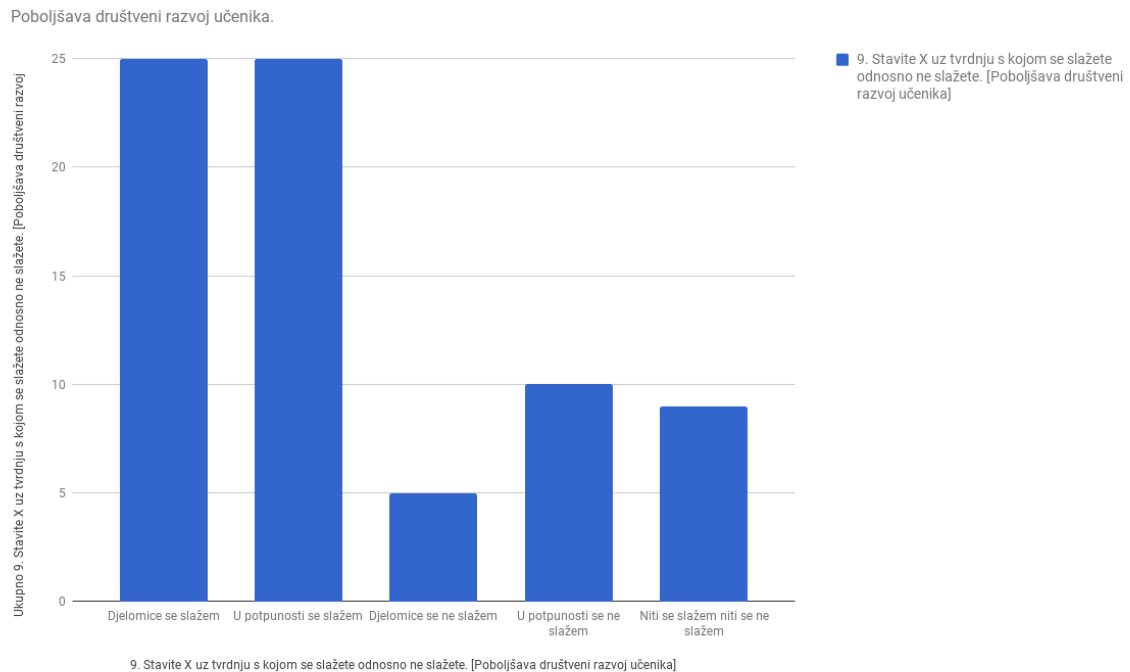
Najveći broj učitelja u potpunosti se slaže kako biblioterapija poboljšava emocionalni razvoj učenika, a najmanji broj onih učitelja djelomice se ne slaže te niti se slaže niti se ne slaže. U radu s mlađom školskom populacijom vrlo je važno utjecati na čimbenike u njihovom razvoju. Važno je poticati učenike na izražavanje njihovih emocija te pokazati da postoji međuovisnost između njihovih emocija te emocionalnih odgovora okoline. Tako će učenici moći razvijati i odabirati emocionalna ponašanja u skladu s situacijom u kojoj se nalaze. Pomoću biblioterapije možemo učenicima ukazati na izražavanje emocija i poboljšati njihov emocionalni razvoj.

Grafikon 8. Smatram da biblioterapija poboljšava kognitivni razvoj učenika.

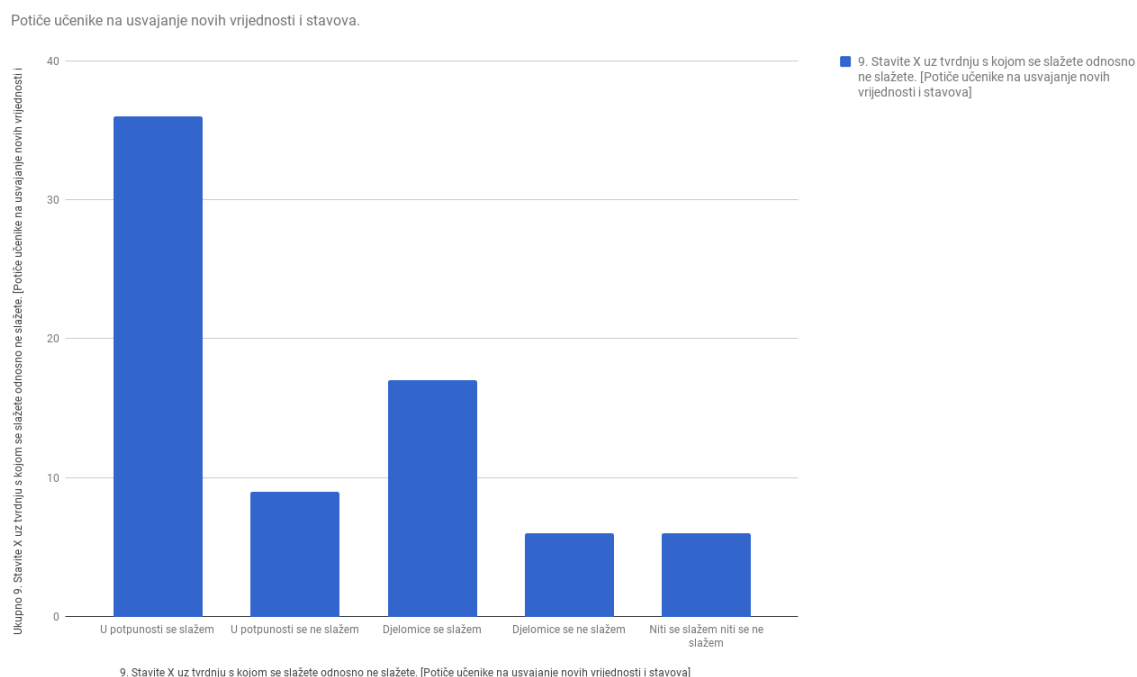
Vidljivo je kako se učitelji u potpunosti slažu kako biblioterapija poboljšava kognitivni razvoj učenika. Najmanji je broj onih koje se djelomice ne slažu. Učenici mlađe školske dobi počinju logično razmišljati. Postaju sposobni za samostalno rješavanje pojedinih problema te uviđaju odnose u različitim situacijama. Biblioterapijom će se učenicima razvijati interes i znatiželja prema okolini te će se poboljšavati njihov kognitivni razvoj.

Grafikon 9. Smatram da biblioterapija poboljšava društveni razvoj učenika.

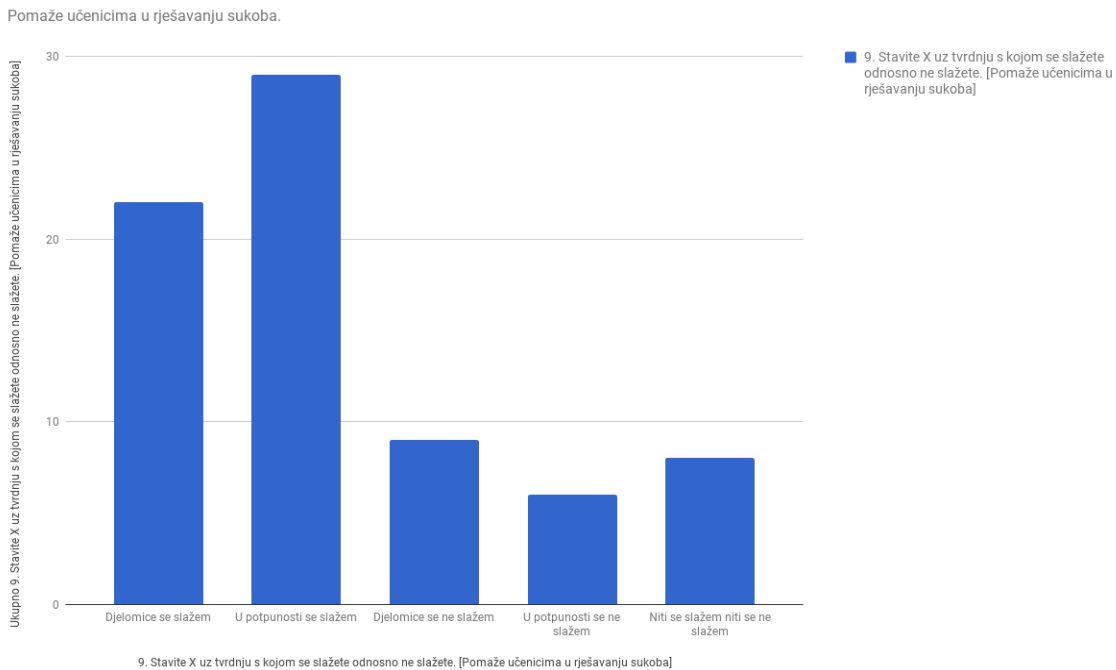
U grafikonu je vidljivo kako se najveći broj učitelja u potpunosti i djelomice slaže da biblioterapija poboljšava društveni razvoj učenika. Nasuprot tome, najmanji je broj onih koji se djelomice ne slažu. Poznato je da u razredu postoje različite osobnosti kod učenika te je važno da učitelji razumiju da je društveni razvoj važan u ovoj dobi. Neki su učenici bojažljivi, a neki su otvoreni. Pomoću biblioterapije učenicima trebamo ukazati na obazrivost prema drugima i uspostavljanju odnosa s drugima. Učenicima treba pomoći da steknu dobar osjećaj o sebi te razvijati njihovo samopoštovanje. Učenike treba poučiti o zajedništvu i međusobnom pomaganju.

Grafikon 10. Smatram da biblioterapija potiče učenike na usvajanje novih vrijednosti i stavova.

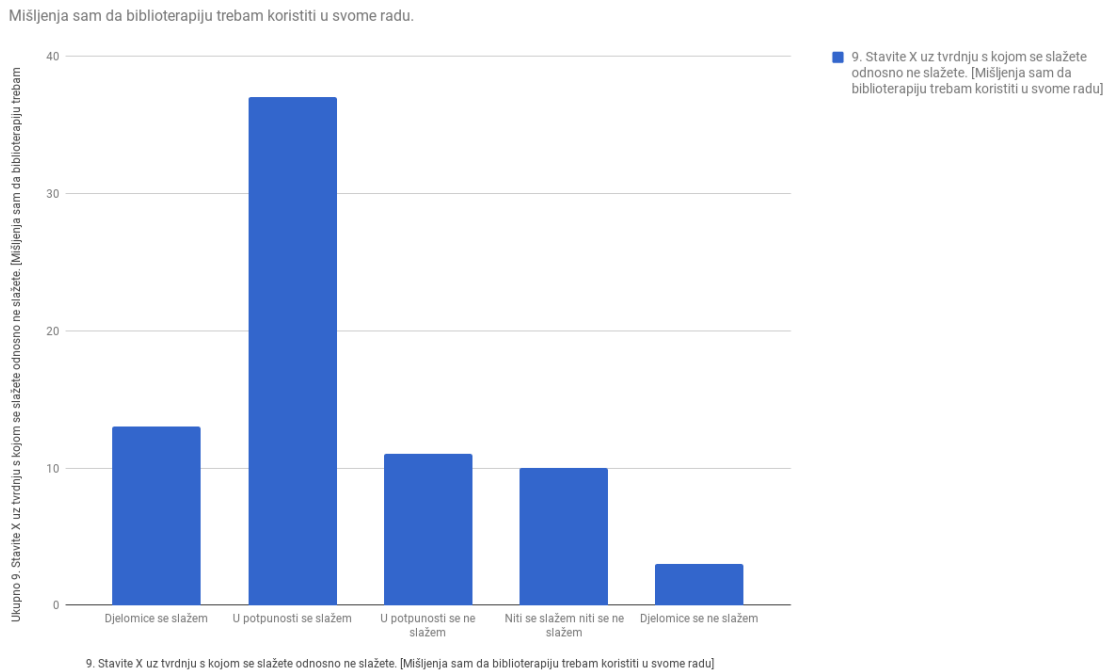
Najveći se broj učitelja u potpunosti slaže kako biblioterapija potiče učenike na usvajanje novih vrijednosti i stavova, a najmanji broj učitelja djelomice se slaže te niti se slaže niti se ne slaže. Postoji mnogo poučnih tekstova koji mogu koristiti u procesu biblioterapije.

Grafikon 11. Smatram da biblioterapija pomaže učenicima u rješavanju sukoba.

Iz grafikona je vidljivo kako se najveći broj učitelja u potpunosti slaže s tvrdnjom da biblioterapija pomaže učenicima u rješavanju sukoba, a najmanji se broj učitelja u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Različitim temama iz literature može se učenicima prikazati mogućnosti u rješavanju problema i sukoba. Cilj biblioterapije jest da se svaka osoba nakon čitanja teksta identificira s likom, sadržajem ili situacijom. Učenike često ponese radnja te tako doživljavaju različite emocije, a na takav način prepoznaju sami sebe, svoju situaciju i svoj problem, tj. sukob. Projiciranjem sebe u identificirani lik učenik će preispitati vlastite stavove te isprobati različite načine rješavanja problema.

Grafikon 12. Mišljenja sam da biblioterapiju trebam koristiti u svome radu.

Grafikon prikazuje kako se učitelji u potpunosti slažu s tvrdnjom da biblioterapiju trebaju koristiti u svome radu. Najmanji je broj onih učitelja koji se djelomice ne slažu.

Analizom prethodno navedenih tvrdnji vidljivo je da se većina učitelja slaže u potpunosti ili djelomice sa svim tvrdnjama, a najmanji je broj onih koji se djelomice ne slažu ili se u potpunosti ne slažu s navedenim tvrdnjama. Najviše učitelja koji se u potpunosti slažu jesu u tvrdnjama da biblioterapija potiče učenike na usvajanje novih vrijednosti i stavova te da su mišljenja da biblioterapiju trebaju koristiti u svome radu. Najviše djelomičnog slaganja i potpunog slaganja jest u tvrdnji da biblioterapija poboljšava kognitivni razvoj učenika. Isto tako, najveći broj potpunog ne slaganja je u tvrdnjama da biblioterapija poboljšava emocionalni i kognitivni razvoj učenika. Također, od svih tvrdnji, najveće potpuno neslaganje je u tvrdnji da su učitelji mišljenja da biblioterapiju trebaju koristiti u svome radu.

3. Rasprava

Biblioterapija se koristi u različitim situacijama te omogućava da pojedinac upozna sebe i druge te da se prilagodi životnim situacijama. Diplomski rad govori o procesu biblioterapije koja omogućava učenicima da prepoznaju problem, poistovjećuju se s likovima i događajima, doživljavaju, prihvaćaju situaciju te pokušaju pronaći rješenje. Važna je uloga učitelja koji će odabrati primjereno djelo te koji će voditi diskusije ranije pripremljenim smjernicama kako bi se svaki učenik mogao uključiti u raspravu.

Kvalitativnom i kvantitativnom analizom rad je dao pregled korištenja i utjecaja biblioterapije kod učenika od 1. do 4. razreda u 58 osnovnih škola u Osječko-baranjskoj županiji zasnovanoj na mišljenju i procjenama učitelja razredne nastave.

Rezultati su pokazali kako većina učitelja ne koriste biblioterapiju, no postoje oni učitelji koji ju primjenjuju u svojoj nastavi. Većina je učitelja podržala biblioterapiju i znaju njezinu ulogu, važnost i korisnost u radu s djecom.

Učitelji koji koriste biblioterapiju smatraju da biblioterapija potiče čitanje knjiga te utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema, identificiranje društveno prihvatljivog ponašanja, prihvaćanje različitosti, prihvaćanje novih vrijednosti i stavova te poboljšanje emocionalnog, društvenog i kognitivnog razvoja.

Isto tako, analiza rezultata pokazala je da biblioterapiju treba više koristiti kako bi učenicima pružili nove informacije te kako bi učenicima omogućili uvid u posebno iskustvo, a samim time poticali nove vrijednosti i stavove. Važno je učenicima pomoću biblioterapije ukazati da nisu jedini koji imaju problem te im pomoći u alternativnom rješavanju toga problema.

Gotovo 46% učitelja nikada nije čulo za biblioterapiju, što je poražavajući rezultat jer su upravo oni osobe koji će u životu djeteta doprinijeti razvoju vlastitog identiteta, samopouzdanja te suočavanja s novim teškoćama tijekom razvoja i kriznim situacijama. Dokazano je da, ukoliko se učenicima razvije čitateljska sposobnost, tom učeniku vjerojatno neće trebati terapeut koji će mu pomoći u razumijevanju i intepretiranju činjenica u književnome djelu te mu otkrivati vlastite duboke emocije i doživljaje. S obzirom na dobivene rezultate smatra se da učitelji nisu dovoljno educirani za mogućnost primjene biblioterapije te njihova nedovoljna osobna zainteresiranost za napredak.

Oni učitelji koji su sami saznali za biblioterapiju (neki navode da su slučajno pročitali ili čuli za nju u medijima) najčešće informacije dobivaju pretražujući internet. Neki su saznali za biblioterapiju na seminarima i radionicama, a najčešće se spominje Pučko otvoreno učilište *Korak po korak*. Ta nevladina, neprofitna ustanova namijenjena je za usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika od predškolskog do srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te za roditelje. Također joj je djelatnost nakladnička. Misija organizacije jest unapređenje odgojno-obrazovnog procesa te omogućavanje djeci i mladima aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu, slobodno i kreativno izražavanje, razvijanje kritičkog mišljenja, samostalnosti, odgovornosti i brige za bližnje i okoliš te ostvarivanje svih potencijala u skladu s njihovim interesima i sposobnosti u ozračju demokratskih odnosa i poštivanja različitosti.⁶

Učitelji koji su za biblioterapiju saznali na radnom mjestu upoznali su je kroz komunikaciju s kolegama, razrednim projektima i projektnim danima. Navedeni sadržaji u školi mogu doprinijeti u razvoju znanja, ne samo učenicima, nego i učiteljima.

Ono što je neobično, jest da je samo troje učitelja saznalo ili čulo za biblioterapiju na svojim fakultetima. Rezultati jasno daju do znanja da je potrebno uvesti naslove, sate, seminare ili predmete te dodatno obrazovanje i upoznavanje biblioterapije.

Većina učitelja ne koristi biblioterapiju, što je, nažalost, očekivani rezultat, no oni koji ju koriste navode poboljšanje u čitanju, rješavanju problema u razredu, emocionalnim i društvenim aspektima, pažnji, koncentraciji, inteligenciji te u logičkom mišljenju.

Učitelji su primijetili sve pozitivne i učinkovite strane biblioterapije koje su navedene u diplomskom radu. Njezini utjecaji vidljivi su u usmenom i pisanom izražavanju, empatiji, suradnji, pažljivosti, strpljivosti, smirenosti, kontroli ponašanja, mašti, kreativnosti, mišljenju, stavovima, u rješavanju problema i sukoba, poticanju motivacije i aktivnosti.

Analizom prethodno navedenih tvrdnji (Smatram da biblioterapija potiče učenike na čitanje knjige., Smatram da biblioterapija utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema., Smatram da biblioterapija pokazuje i utječe na društveno prihvatljivo ponašanje., Smatram da biblioterapija potiče prihvaćanje različitosti., Smatram da biblioterapija poboljšava emocionalni razvoj učenika., Smatram da biblioterapija društveni razvoj učenika., Smatram da biblioterapija potiče učenike na usvajanje novih vrijednosti i stavova., Smatram da

---

⁶ <http://www.korakpokorak.hr/hr/o-nama/1/>. Pristupljeno 13.6.2017.

biblioterapija pomaže učenicima u rješavanju sukoba., Mišljenja sam da biblioterapiju trebam koristiti u svome radu), najveći razmjor ima posljednja tvrdnja. Tvrdnja koja ima najviše slaganja u potpunosti, ali i najviše neslaganja u potpunosti, od svih tvrdnji jest da su učitelji mišljenja da biblioterapiju trebaju koristiti u svome radu. Smatra se kako je za ovakav rezultat zaslužna velika razlika između učitelja razredne nastave, njihovog obrazovanja, želje za napredovanjem, interesa te okruženja i atmosfere u školi. S obzirom da se anketa analizirala na grupnoj razini, očigledno je da većina učitelja, koja je rješavala anketu, uviđa pozitivne strane biblioterapije. Iako je na prvo pitanje o poznavanju pojma biblioterapije mala razlika između onih učitelja koji poznaju i onih koji nikada nisu čuli za taj pojam te na pitanje o uporabi biblioterapije u radu u kojoj je vidljivo da je većina onih koji ne upotrebljavaju biblioterapiju, ipak je vidljivo kako se uočava pozitivan utjecaj biblioterapije.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem se dokazalo da većina učitelja smatra da biblioterapija potiče čitanje knjige, utječe na učenikovu sposobnost rješavanja problema, identificiranje društveno prihvatljivog ponašanja, prihvaćanje različitosti te poboljšanju emocionalnog, društvenog i kognitivnog razvoja. No, unatoč svim doprinosima biblioterapije, većina učitelja ne koristi biblioterapiju te time ne potiče nove vrijednosti i stavove učenika. Tako u razredu ostaju učenici kojima nije ukazano, primjenom biblioterapije, da nisu jedini koji imaju problem te im nije pomognuto u alterantivnom rješavanju toga problema. Također, uskraćeni su za jednu novu, korisnu aktivnost, koja bi pomogla u osvješćivanju rješavanja problema koji su mogući da ih djeca kasnije dožive.

O biblioterapiji danas se ne piše mnogo te mnogo studenata, učitelja i učenika nisu upoznati s navedenim pojmom. Također, biblioterapija nije poznata široj javnosti te nije uvrštena u formalno obrazovanje. U osnovnim školama uglavnom je naglasak stavljen na literaturu koja sadrži informacije (informacijsko čitanje) te kojom se zadovoljavaju kognitivne potrebe kao što je učenje novih činjenica, stjecanje novih znanja, logičko mišljenje, prosuđivanje i sl. Premalo se ističe važnost i snaga literature koja će zadovoljiti naše afektivne potrebe kao što je pobuđenje emocija, omogućavanje uvida i spoznaja, utjecaj na raspoloženja, poticanje na razmišljanje, motiviranje i sl. (Renić, 2012).

Dobro bi bilo učitelje educirati o primjeni i korisnosti biblioterapije na stručnim skupovima te različitim radionicama kako bi sami doživjeli pozitivne učinke biblioterapije.

Potrebno je dodatno osvijestiti učitelje o biblioterapiji, njezinim doprinosima i korisnosti za učenika i cijeli razred te školu općenito. Važno je poučiti učitelje kako koristiti biblioterapiju, kako odabrati primjereno djelo, kako pristupiti učenicima i kako razgovarati s njima koristeći biblioterapiju kao metodu.

Također, važno je naglasiti da je potrebno koristiti biblioterapiju ukoliko uoče problem jer je to jedan od korisnih načina kako pristupiti djetetu, a da se ono ne osjeća prozvano, ali i naglasiti da je biblioterapija jedan od izvrsnih načina zbližavanja, druženja te spoznavanja novih stvari s učenicima.

Bilo bi korisno organizirati radionice na fakultetima nastavničkog usmjerenja na kojima bi studenti bili sudionici biblioterapije, a kasnije i sami pokušali biti voditelji biblioterapije.

Uvođenjem izbornog kolegija o biblioterapiji, studenti bi mogli naučiti više o biblioterapiji i njezinoj primjeni te bi ju mogli provesti tijekom stručno-pedagoške prakse u razredu s učenicima, a ukoliko učitelji nisu upoznati s biblioterapijom, mogli bi podijeliti iskustva s učiteljima te organizirati i primijeniti biblioterapiju sa zainteresiranim učiteljima. Također, ukoliko uvođenje izbornog kolegija nije moguće, bilo bi dobro progovoriti o mogućnostima biblioterapije unutar pojedinih kolegija poput Hrvatski jezik, Pedagogija, Dječja književnost, Didaktika, Razvojna psihologija, Školske knjižnice, Kreativnost u nastavi, Metodika hrvatskog jezika, Alternativne škole, Psihologija obrazovanja, Suvremene nastavne strategije, Pedagogija djece s posebnim potrebama, Metodika odgoja...

Uvođenjem biblioterapije kao izvannastavne aktivnosti u škole, biblioterapija bi se ostvarila u cijelosti. Potrebno bi bilo organizirati skupine s obzirom na dob, odabrati literaturu, pripremiti smjernice razgovora i prepustiti se mogućnostima biblioterapije koje ona pruža.

LITERATURA

1. Afolayan, J. A. (1992). *A Documentary perspective of bibliotherapy in education*. Reading Horizont. 33, 1, 137-148.
2. Ayalon, O. (1995). *Spasimo djecu*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Barath, A., Matul, D., Sabljak, Lj. (1996). *Korak po korak do oporavka. Priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima*. Zagreb: Tipex
4. Bašić, I. (2011). *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike*. Zagreb: Balans centar.
5. Bašić, I. (2012). *Tematski osvrti: Biblioterapija - liječenje knjigom*. Hrčak: Glasilo Hrvatskog čitateljskog društva, 46-47, 12-14.
6. *Čitaj mi! Čitanje naglas djeci od rođenja*, URL: <http://www.citajmi.info/naslovna/>. (19.1.2017.).
7. *Čitajmo im od najranije dobi*. Hrvatsko knjižničarsko društvo, URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/projekti/citajmo_im_od_najranije_dobi (19.1.2017.)
8. Ortner, G. (1998). *Bajke koje pomažu djeci: Priče protiv straha i agresivnog ponašanja te sve što trtebate znati kada ih čitate djeci. Za djecu od 3 do 7 godina*. Zagreb: Mozaik knjiga.
9. Jerikin, C. (2012). *O nepravoj biblioterapiji*. Hrčak: Glasilo Hrvatskog čitateljskog društva, 46-47, 14-16.
10. Jerikin, C. (2012). *Lektira našeg doba*. Život i škola, 27 (1/2012), 113-133.
11. Jurišić Bačić, F. (2012). *Čitanje-rast, razvoj i zabava: Prikazi projekta*. Hrčak: Glasilo Hrvatskog čitateljskog društva, 46-47, 32-33.
12. Koić, E. (2008). *Bajkama i pričama do stvarnosti*. Urbane odrednice zdravlja mladih. 4, 16.
13. *Korak po korak*. Pučko otvoreno učilište, URL: <http://www.korakpokorak.hr/hr/onama/1/>. (13.6.2017.)
14. Lecher Švarc, V., Radovančević, Lj. (2011). *Biblioterapijska metoda psihoterapije*. Socijalna psihijatrija. 39, 2, 86-93.
15. Lecher Švarc, V., Radovančević, Lj. (2015). *Psihodinamski aspekti biblioterapije i prevencije suicida*. Socijalna psihijatrija. 43. 20-25.
16. Levin, L.; Gildea, R. (2013). *Bibliotherapy: tracing the roots of a mortal therapy movement in the United States from early nineteenth century to the present*. // Medical Library Association. Vol. 101, no. 2, 89-91.

17. *Lista dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje objavljenih u 2015.*, URL:
https://issuu.com/hkddjecaimladi/docs/lista_dobrih_knjiga_2015 (15.6.2017.)
18. Meves, C. (1986). *Pripovijedati i odgajati: Bajke i dječja psiha*. Biskupijski ordinarijati: Đakovo.
19. *Općenito o CAP programu*. Udruga roditelja „Korak po korak“, URL:
<http://www.udrugaroditeljapkg.hr/cap-program-prevenicije-zlostavljanja-djece-sp-907134761/opcenito-o-cap-programu>. (19.1.2017.)
20. Renić, Z. (2012). *Biblioterapija i muzikoterapija: Prikaz projekta Medicinske škole Bjelovar*. Hrčak: Glasilo Hrvatskog čitateljskog društva, 46-47, 24-25.
21. Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.
22. Vlahović, A. (2012). *Poetska terapija kao motivacijska metoda u nastavi književnosti: Prikaz aktivnosti iz Srednje škole Jastrebarsko*. Hrčak: Glasilo Hrvatskog čitateljskog društva, 46-47, 20-22.
23. Rudež, J. (2005). *Biblioterapija*. Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture. 3, 1-2, 99-121.
24. Rudež, J. (2004). *Biblioterapijska metodologija*. Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture. 2, 1-2, 55-82.
25. Žurić Jakovina, I. (2015). *Književni transfer: transformacijski i terapijski učinci čitanja*. 175-187.

PRILOZI

Anketa

Ova anketa provodi se u svrhu diplomskog rada „Mogućosti biblioterapije u radu s djecom mlađe školske dobi“. Cilj je istraživanja saznati koriste li učitelji biblioterapiju i u koje svrhe. U anketu su uključeni učitelji razredne nastave O Š Vladimira Becića u Osijeku. Istraživanje je dobrovoljno i u potpunosti anonimno, a prikupljeni će se podaci koristiti isključivo u svrhu diplomskog rada te će se analizirati na grupnoj, a ne na individualnoj razini. U bilo kojem trenutku možete odustati. Vaši su odgovori i mišljenje veoma važni, stoga Vas molim da iskreno odgovorite na sva pitanja. Nema točnih i netočnih odgovora.

Unaprijed zahvaljujem na Vašem sudjelovanju!

1. Spol: M   Ž
2. Godine radnog staža kao učitelj/ica: _____
3. U svome radu koristim biblioterapiju.
  - a) DA
  - b) NE

Ako ste na prethodno pitanje odgovorili s DA;

4. U koje svrhe provodite biblioterapiju? (moguće zaokružiti više odgovora)
  - a) poticanje čitanja
  - b) emocionalne svrhe
  - c) društvene svrhe
  - d) rad sa djecom s teškoćama
  - e) rješavanje problema u razredu

f) _____

Ako ste na prethodno pitanje zaokružili e);

5. Ako ste biblioterapiju promjenjivali u svrhu rješavanja problema u razredu, koji su to bili problemi?

_____
Koji ste literaturu tada koristili?

6. U tablicu označite s X ukoliko se izrazito ne slažete, ne slažete se, niti se slažete, niti se ne slažete, slažete se, izrazito se slažete s navedim tvrdnjama.

Smatram da biblioterapija....

	Izrazito se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti se ne slažem	Slažem se	Izrazito se slažem
potiče čitanje knjiga					
utječe na učeniku sposobnost rješavanja problema					
identificira društveno prihvatljivo ponašanje					
potiče prihvaćanje različitosti					
poboljšava emocionalni razvoj učenika					
poboljšava kognitivni razvoj učenika					
poboljšava društveni razvoj učenika					
omogućava uvid u posebno iskustvo					
potiče nove vrijednosti i stavove					

pomaže učenicima da shvate svi imaju probleme i da je moguće pronaći alternativno rješenje					
Smatram da biblioterapiju trebam koristiti u svome radu					

Hvala na sudjelovanju!

Ukoliko imate pitanja, molimo Vas da se javite na e-mail adresu: monika.jukic2@gmail.com.